HIDEGKÚT

TELEPÜLÉSKÉPI ARCULATI KÉZIKÖNYV 2018

TERVEZET

Tisztelt Olvasó!

Mit jelent a településkép védelme? Jelenti ez annak az épített és természeti örökségnek a védelmét, amelyet megtartásra érdemesnek tartunk, és amelyet szeretnénk utódaink számára is nem csak az emlékezet által, hanem fizikai valóságában megőrizni. A megőrzéshez szükséges egyrészt a falu közösségének összefogása, értéktudatos jövőképe, másrészt az ennek érdekében alkotott országos és helyi - ösztönző vagy esetenként kényszerítő erejű - jogszabályok segítsége.

A településkép védelme a települést sajátjukként szeretők közös ügye, az arculati kézikönyv az ő érdekükben és közreműködésükkel készül, mindenki számára érthető módon mutatja be, hogy az elkövetkező években milyen faluban szeretnénk közösen élni. Szemlélteti településünk sajátos építészeti arculatát, táji- és természeti értékeit.

Az épített környezet minősége életünket döntően befolyásolja. A történeti szövet, történeti épületek elpusztítása pótolhatatlan, a pusztítás után keletkezett űr betöltése rekonstrukciós másolatokkal a valódi értékek megőrző helyreállítása helyett hamis álomvilág, amellyel unokáinknak hazudunk megszépített múltat.
A történeti településen építés nem az építészeti önmegvalósítás terepe, az igazi építészet nem a mindenáron való különbözőségről, vagy a divatok követéséről és nem is a vállalkozói befektetések megtérülésének sikeréről szól. Közösségek életterének szakmai alázattal való megteremtése, ember és táj ismerete. Fenntartása közügy, amely minden esetben fölül kell, hogy írja a magánérdeket.
Célunk a bemutatott ajánlások és jó példák alapján a szakmai iránymutatás, mely segítséget nyújt a hagyományos építészeti karakterhez és a tájba, településképbe jól illeszkedő, arányos, esztétikus épület építéséhez. A genius loci-t, vagyis a hely szellemét akkor tudjuk igazán megérezni, ha nem csak olvasunk a településről, hanem személyesen fedezzük fel annak minden szegletét. A kiadvány nem tartalmazza és nem helyettesíti a vonatkozó szabályokat és törvényi előírásokat.

TARTALOMJEGYZÉK

1. **BEVEZETÉS, ELŐSZÓ**
2. **HIDEGKÚT BEMUTATÁSA**
   - Településtörténet
   - Tájhasználat
   - Általános településkép és településkarakter
3. **ÖRÖKSÉGÜNK**
   - Műemlék
   - Helyi területi védelemre javasolt településrész - Ófalu
   - Helyi egyedi védelemre javasolt épületek
   - Településképi szempontból meghatározó építmények
   - Táji és természeti értékek
4. **TELEPÜLÉSKÉPI SZEMPONTBÓL MEGHATÁROZÓ ELTÉRŐ KARAKTERŰ TERÜLETEK**
   - Ófalu
   - Hosszú utca
   - Újfalu
   - Kereskedelmi és szolgáltató zóna
   - Lovastanya
   - Beépítésre nem szánt területek
5. **ÉPÍTÉSZETI ÚTMUTATÓ – Ajánlások és jó példák**
   - Ófalu
   - Hosszú utca
   - Újfalu
   - Kereskedelmi és szolgáltató zóna
   - Lovastanya
   - Beépítésre nem szánt területek
6. **ÁLTALÁNOS ÉPÍTÉSZETI ÚTMUTATÓ MINDEN TELEPÜLÉSRÉSZRE** – Ajánlások és jó példák
   - Kerítések; Reklámhordozók; Kültéri egységek; Hírközlési berendezések; Transzformátor
7. **KÖZTERÜLETEK ÉPÍTÉSZETI ÚTMUTATÓJA**
8. **KERTEK, ZÖLDFELÜLETEK KIALAKÍTÁSA - NÖVÉNYTELEPÍTÉSI AJÁNLÁS**

***Info**: Amennyiben további információra van szüksége, keresse fel a Hidegkút Község Önkormányzatát. Az építésügyi eljárásokról az illetékes járási építésügyi irodán kaphat tájékoztatást. (Veszprémi Városépítészeti Iroda, 8200 Veszprém, Óváros tér 9. A épület)*

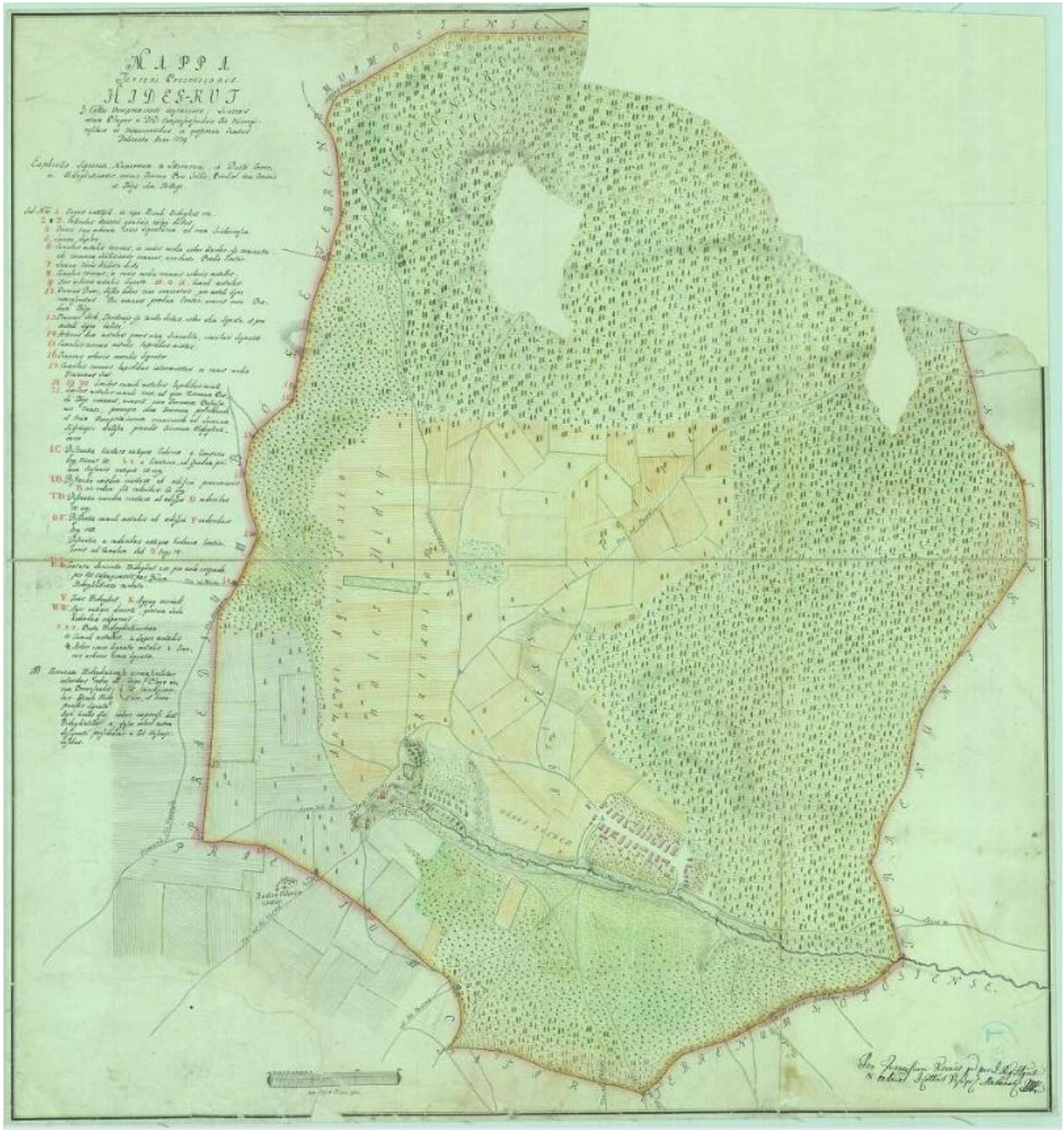

2. HIDEGKÚT BEMUTATÁSA

TELEPÜLÉSTÖRTÉNET

Pesty Frigyes (1864): *„ eredeti nevét veszi a hidegvisztől; mert egy kútban igen hideg visz van… Ezen község 1751ik évben Schwarczváldból népesített… Kishidegkut eredeti nevét veszi Nagyhidegkutrol, mert ez csak azota lett népesítve mióta Nagyhidegkut ál, annak elötte csak erdő volt…”*

A Bakonytól délre, a Balaton-felvidék keleti kapujában, délről a Zsellér-hegy, a Recsek-hegy, a Hegyes-mál, Nagy-Gella és a Csatár-hegy erdei által, északról, tagolt határrészekkel, szántóföldekkel körül ölelt, kis medencében fakadó forrás környéke már az őskorban is lakott volt. A hagyomány szerint a falu erről a forrásról kapta a nevét. „A monda szerint a falu három harangja ütötte a forráslyukat.”
Nagy számban kerültek elő Római kori településekre utaló maradványok a forrás környékéről, a mai Hosszú utcától délre eső domboldalról, a „Vörös-földek”-ről, illetve a belterülettől keletre, attól jóval messzebb eső Nagysomhegy és Recsek-hegy közötti völgyből.
A település igen sokféle fajta névvel, leírással szerepel a történeti anyagokban. Határai, kiterjedése, a falu tényleges helye többször változott az idők folyamán, ezért kissé körülményes a pontos beazonosítás.
Hidegkútat, mint települést már 1244-ben említik a leírásokban. A XVI-XVII. század előtti középkori, Árpádkori falu, a régészeti maradványok alapján nem a mai településsel azonos, hanem attól ÉNY-i irányba a Hidegkúti Séd forrásának két oldalán volt megtalálható, mint azt az 1779-ből származó részletes térkép is bizonyítja. Melyen pontosan kivehető a felirat szerint is „romos település”.

Jól látszik, hogy a falu két részből állt, illetve láthatjuk a középkori templom aprócska rajzát, melyből kiderül, hogy a keletelt épület kéttornyú volt.

A XIII-XIV. századtól a település 2 részre osztva szerepel, Alsó- és Felsőhidegkút névvel, illetve később Nagy- és Kishidegkút névvel. Nem keverendő össze a 1700-as évek közepén újra betelepült faluval, amit szintén Nagyhidegkútnak neveztek el a későbbiekben. Alsóhidegkutat 1401-ben Zsigmond a vámosi Ányosoknak adományozza, később a devecseri Csóron család birtoka. A XVII. század elején a Csóron család több birtokát, köztük Hidegkút területét is Esterházy Miklós nádornak adományozza, azonban ők sosem gazdálkodnak ezen a területen. A történeti forrásokból azonban kiderül, hogy a falu valóban két részből állt. A birtokok többször zálogba kerülnek, kézről kézre járnak. A történeti iratokban Szt. György tiszteletére szentelt középkori temploma 1318-ban már állt.

Az évek folyamán a falu többször elnéptelenedik, de a török támadásokig lakott, utána kihalt. A leírások szerint Felsőhidegkút/Kishidegkút már a XIV. században elpusztult. Templomát 1834-ben lebontottként említik, 1864-ben pedig csupán az alapfalai látszódtak. A középkori települések helyén jelenleg legelő/rét, illetve mezőgazdasági terület található.

Pesty Frigyes (1864): *„ Kishidegkuti Eresztényi dülejében, éppen ahol a hideg források, 's jelenleg birkausztató is vagyon, volt hajdan egy kéttornyú templom, mellynek fennállására még élő emberek is emlékeznek 's mellynek alapzata még a mai napig látható, - az 1780. körül folytatott metalis Pörben a 'Nagyhidegkutiak azzal akarták eltulajdonítani, hogy állítások szerint ők is abba a templomba jártak."*

A török hódoltság utáni években rengeteg a kihalt település. Az 1700-as évek elejére világossá válik, hogy a magyar lakosság úgy megfogyatkozott, hogy a nagykiterjedésű nemesi birtokok fenntartása veszélybe került, ezért az országgyűlés 1722-ben megszavazta a betelepítést, azonban egységes betelepítési terv sosem született.

Csak 1751. január 1-én kötettett az a megállapodás, melyben Gróf Esterházy Ferenc földet, házhelyet és megélhetést kínál a betelepülőknek a mai Hidegkút területén. Az új lakosok, nem a romos, elpusztult faluba költöztek, hanem attól DK-irányba, kb. 500 méterre alapították meg az új települést, a mai Fő utca területén. A Hosszú utca, régebben Kishidegkút csak később települt be.

A 20. században a falu társadalma átalakult. A törzsgyökeres német lakosok közül politikai nyomásra 1945 és 47 között többen elmenekültek vagy a korabeli NDK területére telepítették őket. Eközben a csehszlovák-magyar lakosságcsere program keretében magyar anyanyelvű lakosokat telepítettek be a faluba Felvidékről, akik Hidegkút elhagyott házaiban találhattak új otthonra. A kettőség érzetét a mai napig hordozza a falu.

Később a szocializmusban szovjet mintára megalakult a TSZ. A ki és betelepítésekből épphogy csak feleszmélő faluban a kereszt pajtákat és a hátsó kerteket állattartás és takarmánytárolás számára kisajátították. A paraszti életmódot alapjaiban

megváltoztató rendelkezés nem kedvezett a lakosság nemzeti identitásának, kötődésének megerősítésében. A TSZ időszaknak a rendszerváltás vetett véget. Az helyiek ekkor kapták vissza a gazdasági épületeket, hátsókerteket.
Kis és Nagyhidegkút községeket 1927-ben egyesítették először Veszprémhidegkút, majd Hidegkút néven.

A 80-as évek közepén új beépítésre szánt területet jelölnek ki a Vörös földek és Káposztáskertek nevű dűlőkben, ahol meg is kezdődnek az építkezések. Kialakult egy új, szinte kertvárosias falurész. A 2000-es évek elején a patakpart is új utca került kijelölésre Patak utca néven.

Napjainkban, a törzsgyökeres német és felvidéki magyar lakosság mellett, nagyon nagy a "gyüttmentek" aránya, gyakorlatilag a szélrózsa minden irányából költöztek lakosok a faluba Fontos lenne, hogy a történelmet helyben átélt, mára már idős korosztály mellé érkező fiatalok megismerjék a falu, az emberek és házak történetét, hogy érzelmileg kötődjenek a településhez, hogy lássák meg az építészeti, szellemi értéket és ne csak lássák, hanem közösen ápolják és vigyázzanak is rá.

Amennyiben érdeklődik a település részletes története után a következő linkeken megtalálja Hidegkuti Mihály – Hudi józsef: Hidegkút története c könyvét, illetve a korabeli térképek nagyítható, színes verzióját:

http://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/telepulesek_ertekei/hidegkut/hidegkut_tortenete/index.htm

https://maps.hungaricana.hu/hu/MegyeiTerkepek/6097/view/?bbox=-3539%2C-8368%2C14117%2C165

TÁJHASZNÁLAT

A falu elhelyezkedéséből adódóan nemcsak településképről, történeti szövetről érdemes beszélni, hanem magáról a tájnak a használatáról, tájban való megjelenésről. A tájhasználat alakulását legjobban a történeti írásos dokumentációkból és a korabeli hivatalos térképekről ismerhetjük meg. Honnan mi látszik?

Első katonai felmérés

Az 1763 és 1787 között készült térképen jól kivehető, körül határolható a „Hidegkútnak" nevezett, a leírások szerint 1751-ben „Schwarczwaldból" betelepített település. A falut övező erdők kiterjedése hasonló a mai állapothoz, leszámítva a belterületet nyugatról határoló földrészletet, ahol ma mezőgazdasági terület van, de régen bozotósként, fás legelőként tartották számon. A térképen csak a mai Fő utcának megfelelő utca szerepel. A beépítés a maival nagyrészt megegyezik. A keskeny telkeken keresztbe álló pajtasor, ha pontatlanul is, de már megjelenik. Jól kivehető az utca végén álló barokk templom, illetve a határban álló úgynevezett svájci kereszt. Szerepel a Séd patak, melynek felszínre bukkanásánál jelzett kereszt és épület mai megfelelője nem egyértelműen meghatározható.

Térkép forrása: mapire.eu

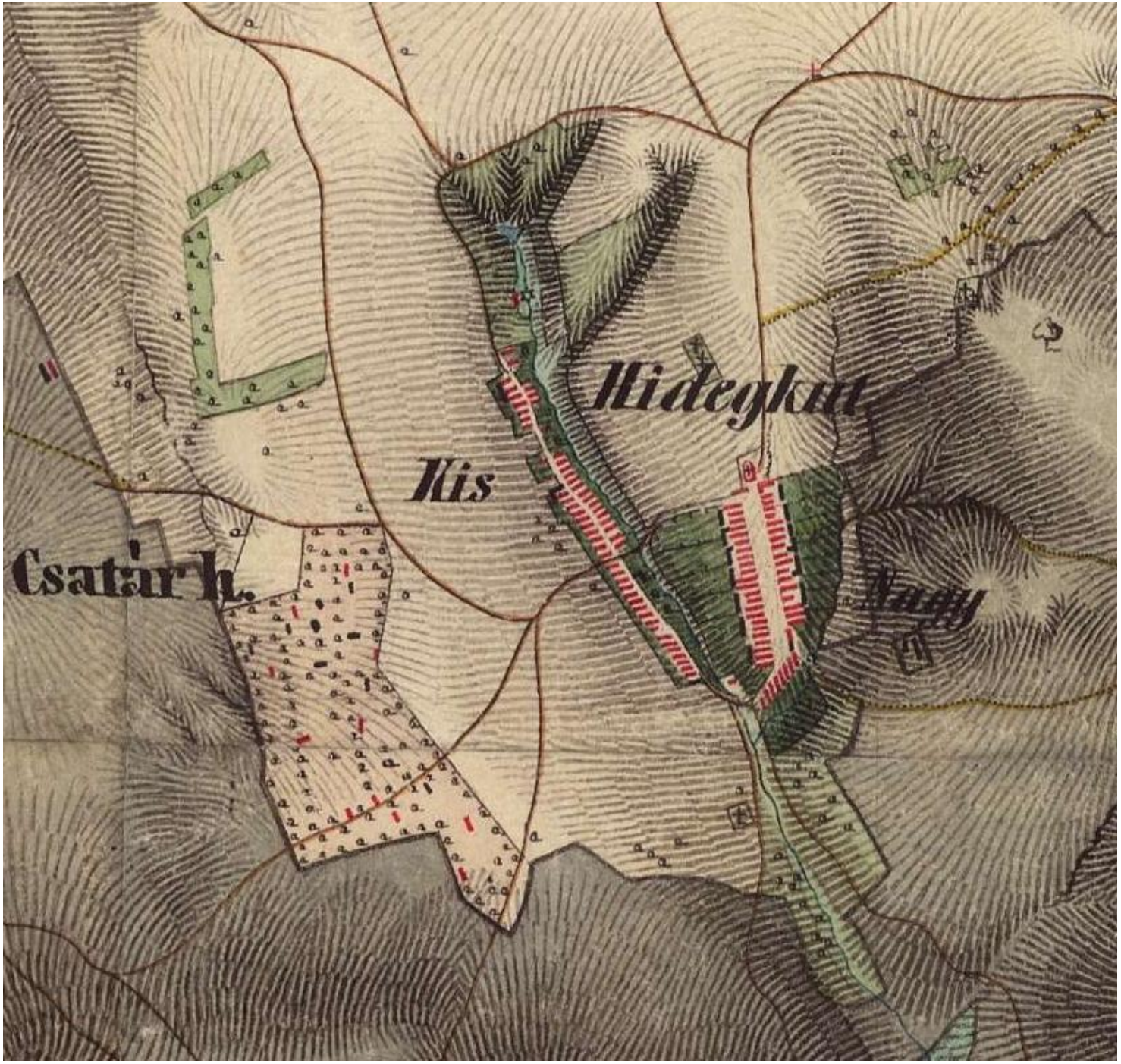

Második katonai felmérés

A második katonai felmérés (1806- 1869) térképlapján már Hidegkut egy településnév alatt, de mégis két részre szakadva szerepel: „Kis” és „Nagy”. A falu északi határában megfigyelhető a források vizéből kialakított „schafschwemme” – Úsztató, illetve jól kivehetően ábrázolt a Szép Móric féle malomépület is. Világos zölddel a réteket, sötétebb zölddel a művelt kerteket ábrázolták. A Fő utcán pirossal jelölt lakóházak mögött mindenhol pontosan kirajzolódik a keresztpajta, amit akkor fekete színnel ábrázoltak. A pajtasor, mint egy várfal, védőmű jelenik meg a térképen, ahogy kőrül öleli a lakóházakat. A temetők mellett a településtől ÉK-re jelölve van a Kálvária is. A falutól nyugatra, a Csatárhegy oldalában jól kivehető az apró présházak és szőlőültetvények szövevényes rendszere, tipikus történeti szövet, melyet már csak a nevében őriz a táj: „Öreg –szőlők”. A falut ebben az időben északról és nyugatról inkább szántók, legelők, míg délről és keletről összefüggő erdő határolja.

Térkép forrása: mapire.eu

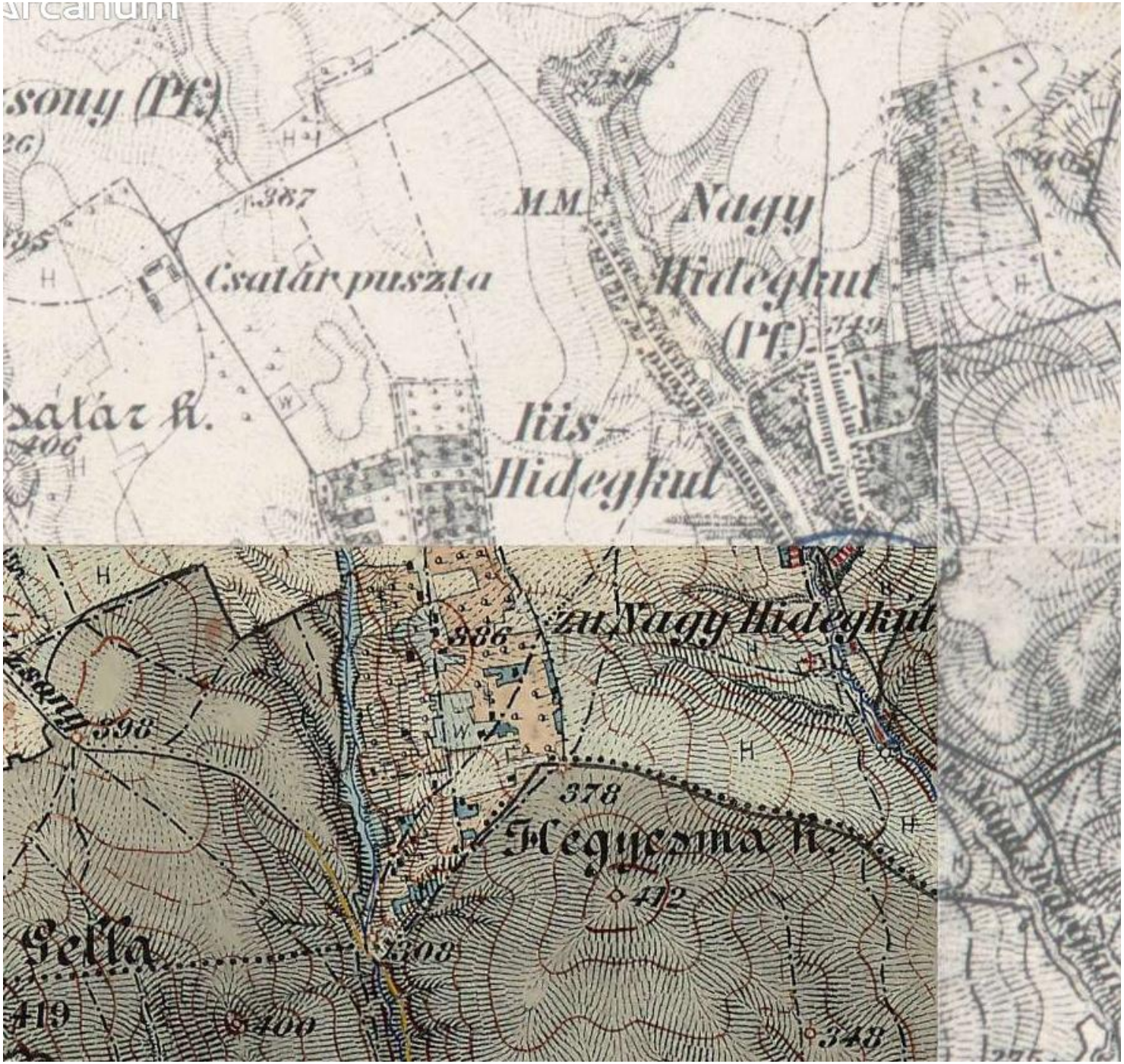

Harmadik katonai felmérés

Az 1869 és 1887 között készült dokumentum előző térképhez képest sokkal felületesebben ábrázol. Megjelenik utcaként a „Bachweg” a két falurész összekötő keresztutca, az úgynevezett Kút köz és a mai nevén Öt vályúhoz levezető út is. A Fő utcán jól kivehető egy kereszt, valószínűleg az 1906-ban állított vörös homokkőből faragott kereszt helyén régebben is állhatott feszület. Fel van tüntetve az úgynevezett Méhes és Rejhardt malom is. Érdekesség, hogy az Úsztató partján két malom is látszik a Szép Móric féle, ami már a második katonai felmérésen is szerepel, illetve attól északra, közvetlen a forrás fakadásánál is jelölve van egy malom, amiről mára sajnos szinte semmit nem tudunk.

Térkép forrása: mapire.eu

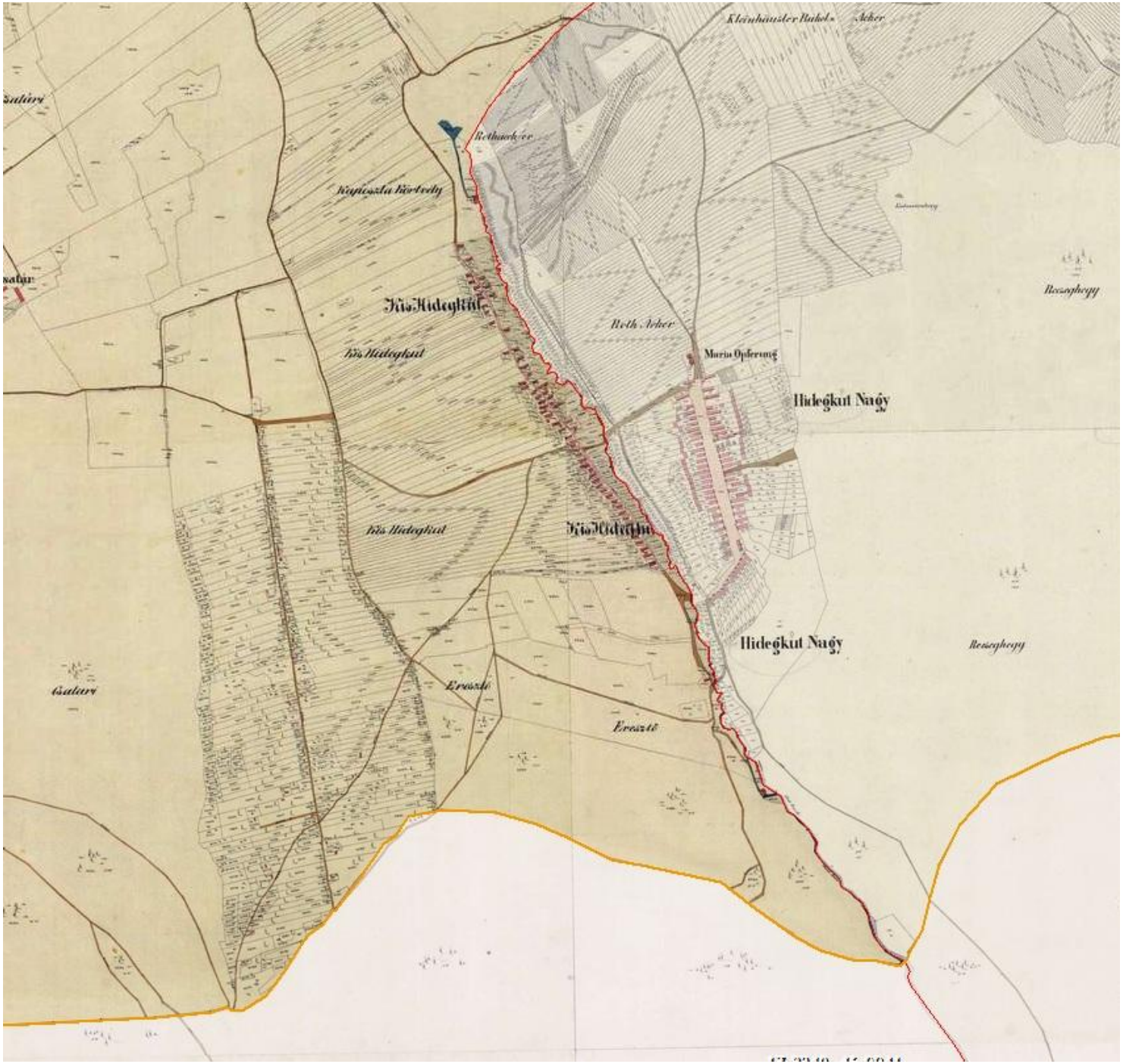

Kataszteri térkép

Az 1857-ben készült térkép mond el a legtöbbet a település korabeli tájhasználatáról. A parcella mélységű, helyrajzi számokat is tartalmazó precízen elkészített rajz külön megjelöli a gyümölcsösöket, szőlőket, szántókat, mezőket és az erdőt is. Jól kivehetőek a határok, melyek még a tagosítás előtti állapotokat ábrázolják. Szépen látszik, hogy míg „Nagyhidegkut” önállóan lehatárolt településnek van jelölve, addig ”Kishidegkut” Tótvázsonyhoz van sorolva. A településtől nyugatra pontosan kivehető a szőlőskertek, pincék és présházak történeti szövete melyekből mára sajnos semmi nem maradt.

Az elemzésből kiderül, hogy ez a település azon része, ahol legnagyobbat változott a tájhasználat. A XVIII. században kialakult történeti szőlőhegyi kultúra, mely annyira jellemző a Balaton-felvidéki tájra sajnos mára teljesen eltűnt. Pedig a XIX. századi térképlapon nem kevesebb mint 46 darab pince présház épület számolható össze. Jelenleg ez a terület mezőgazdasági tevékenység szintere és bozótos legelő.

Térkép forrása: mapire.eu

ÁLTALÁNOS TELEPÜLÉSKÉP

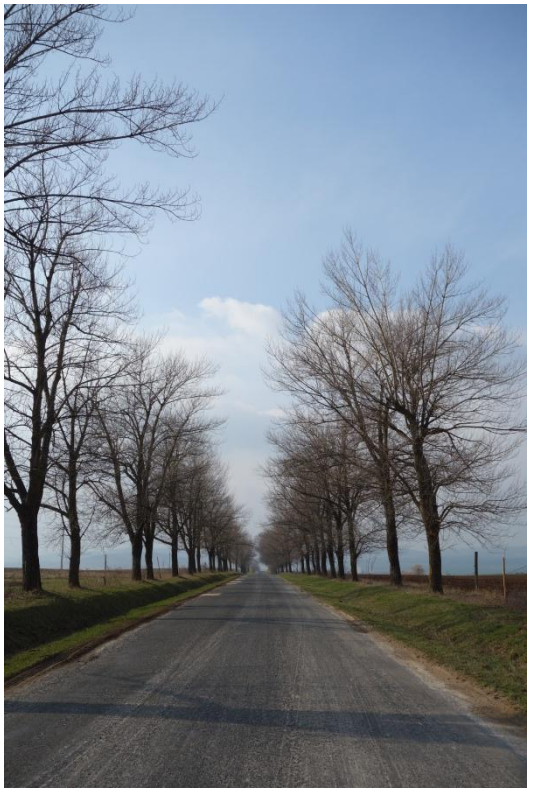

Hidegkút 406 lakosú aprófalu, mely Veszprém megye déli részén, Balatonfüred és a Veszprémet Tapolcával összekötő főút között helyezkedik el. A Bakonytól délre, a Balaton-felvidék keleti kapujában található zsákfalu egy kisebb erdőkkel, szántóföldekkel és legelőkkel körülölelt völgyben bújik meg, így a főútról nem látható, átmenő forgalom nincsen. Talán pont ennek a félreeső, idegeneknek ismeretlen természet közeli helynek köszönhetően maradhatott meg sajátos hangulatú, csendes Balaton-felvidéki településként és ez lehet a jövőben is a megmaradás, értékőrzés egyik záloga.

A 77-es főútról nyíló, fasorral határolt tájba vezető bekötőút kíváncsivá teszi az embert, hogy vajon hová is érkezik. A ráhangolódás fokozatos, először mindkét oldalon szántóföldek legelők, majd bal kéz felől megpillantjuk a gazdasági területet lovakkal, tehenekkel és földszintes gazdasági épületekkel. Az útszéli vörös homokkő kereszt a tájba simul. Nyugodt népi tájhasználat. Ahogy felérünk a dombtetőre feltárul előttünk az erdőkkel szegélyezett település, volt malomépület, házak, gazdasági épületek, és a legmagasabb ponton a templom történeti épülete. Mely olyan speciális pozícióban van, hogy a Balaton déli partján fekvő Balatonföldvár sétányáról tisztán kivehető a Tihanyi félsziget felett a torony felső szakasza és a sisakja is.
A falu a környező dombokról letekintve másmás képet mutat. Nehéz egy helyről egyben átlátni az egészet. A domborzati viszonyok miatt mindig csak egy-egy részlet tárul elénk. (Tájba simuló település, ahol megkapó a csend, a falu együtt él a természettel, tájjal mintha egy kis burok lenne itt a mai világunktól kicsit elszeparáltan.)

A hidegkúthoz tartozó szőlőterületek Balatonszőlős közigazgatási területéhez tartoznak.

TELEPÜLÉSKARAKTER

"Aki nem tud semmit a helyről, ahova érkezett, az csupán a városképet és az emberek életrendjét fogja látni, s így keveset érez meg a hely szellemiségéből."
(Jankó Ferenc: A hely szelleme, a település image és településmarketing. Tér és Társadalom 16. évf. 2002/4. 39-62. p.)

Hidegkút településkarakterét leginkább a természet közeliség, a délről bölcsőként ölelő összefüggő erdőség, a településen belül is változatos domborzati viszonyok, az értékes épületek és a több évszázada fennálló történeti szövet határozzák meg. A település belterülete mellett, a tőle északra lévő külterületi részen az állattartás és a növénytermesztés földszintes hagyományos épületei is hozzátartoznak a falu identitásához, egyedi karakteréhez.
A településről több turista út is indul. A délkeleti sarokban található "öt vályútól" juthatunk el a Recsek- hegyen található Noszlopy Gáspár kilátóhoz, ahonnan páratlan kilátás nyílik a Tihanyi félszigetre, a környező hatalmas erdőségekre és természetesen a Balatonra. Földúton elérhetjük Balatonfüredet és az Evetes völgyet, melynek bejáratánál áll a régi Rejhardt-féle malom, ami mára már sajnos romos állapotban van.

Nagyhidegkút 1750-es évek elején egyutcás sváb faluként épült, hagyományos fésűs beépítéssel, egymenetes lakóházakkal, az utca északi végén katolikus templommal, ez a mai Fő utca, a történeti településmag. Míg a 1779-es térképen nem egyértelműen látható, addig a kataszteri térképen már jól kivehető a Veszprém megyei sváb falvakra oly

jellemző egységes, szabályos soros udvaros beépítés és a házhoz tartozó konyhakert, gazdasági udvar lezárásaként telkek hossztengelyére merőlegesen elhelyezett nagyjából összefüggő pajtasor megléte. Ez a településrész a mai napig hasonló képet mutat, egy-két kivételt leszámítva a házhelyek, tömegformálások nem változtak az évtizedek alatt.

A Hosszú utcában csak a XVIII. század végén kezdek el építkezni, ez a rész a korabeli térképeken szintén egységes falusi képet mutat, itt sajnos már kevés értékes épülettel találkozhatunk, nagyon vegyes az utcakép. A Hosszú utcán gyakoribb kisebb, egytengelyes szalmafedeles jobbágyházak valószínűleg kevésbé feleltek meg a növekvő igényeknek, ezért itt több ház is elbontásra került.

A 80-as évek elejétől 3 új utcát nyitottak a Patak, az Ifjúság és s Harang utcát. Ezek a meglévő történeti településtől teljesen eltérő karakterűek, újfaluként, vagy szinte kertvárosias falurészként beszélhetünk róluk. Az új utcák kevésbé egységesek, annak ellenére, hogy a házak tömegformálása közel azonos, mégis jellegük, karakterük egymástól nagyon eltérő.

A településképet, a településkarakterét döntően befolyásolja a kő építőanyagként való használata, ami a geológiai adottságokból kiindulva adott volt ezen környéken. A Bakonyi és a Balaton-felvidéki települések döntő többségén elterjedt falazó anyag a kő. A környék igen változatos földtani összetételét jól tükrözik az egyes települések. Míg Badacsonyban a szürkés bazalt a legfőbb építőanyag, addig Felsőörsön javarészt permi vörös homokkőből épült házakat találunk. Hidegkútra a szürkés-sárgás Balatonszőlősön is bányászott mészkő a jellemző. Ebből következik, hogy az egyes kőtípusok is meghatározzák egy település arculatát.

Részlet a Balatonfüreden 1997. május 21-23 között megrendezett, Balaton-felvidéki Népi Építészetről szóló konferencián elhangzott, " H. Csukás Györgyi: A kőépítkezés múltja a Balaton-felvidéken és a Bakonyban" c. előadásából: (mely írásban is megjelent a Szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeum és a Veszprémi Laczkó Dezső Múzeum közös kiadványában)

„Területünkön a 17. századtól kezdve szaporodnak a kőművesekre vonatkozó adatok, nemcsak mezővárosokban, de falvakban is. Különösen a gazdálkodásból megélni nem tudók vállaltak kőművesmunkát, mint pl. Kishidegkút németajkú telepesei, akik már eleve zsellértelkekre települtek... Távolabbi környékeken is vállaltak munkát, olykor csak hétvégenként tértek haza. A kőműves mesterség helyi jellegzetességeit egy hidegkúti adat közlőnk elbeszélése alapján ismertetjük:

Máhl János 1911-ben született. Öccsével együtt zulagerként - édesapja és más kőművesek mellett - tanulta meg a mesterséget. Építkezéshez a követ az építtető maga szerezte be. Bontott követ is felhasználtak. A falat sárga, agyagos sárba rakták - a pinceboltozatot is. A megrendelő megmondta a ház szélét, hosszát, s hogy hány szoba legyen. Leverték az indulási ponthoz az első karót, innen kimérték az épület szélességét, hosszát, majd vinklibe hozták. A gazda ásta az alapot, amely a talajtól függően 60 cm mély volt és 50 cm széles. Az alapba gömbölyű, vacak követ raktak,s egy sor kőre rálapátolták a sarat. (Sarat úgy készítettek, hogy egy kupac agyagot szétkotortak és belemertek vizet.) Ha pince is készült, kimélyítették a helyét. A pincének csak 20 cm-es alapot ástak. A 70 cm vastag nagy vesefal volt az alap, arra jött a boltozat,s az tartotta a főfalakat is. Egy ház építéséhez 2-4 ember kellett. A falazást mindig ketten csinálták egymással szemben, egy kívül, egy belül, így nem kellett überhandozni. Egyszer egyik, majd a másik rakott. A sarkoknál smacnit hagytak, vagyis a falat lépcsősen képezték ki, hogy a másikat hozzá lehessen kötni. A közfalakat később falazták fel, bekötésükre lyukakat hagytak a főfalban. (Ez magyarázza azt a szinte minden Balaton-felvidéki házunk bontásánál észlelt sajátosságot, hogy a közfalak nem voltak bekötve a főfalba.) Először állás nélkül mentek körbe, majd állást csináltak: kívül volt a másfél méter magas nagy bak, belül az egy méter magas kis bak. Ha nem passzolt a kő,

megfaragták. A hézagokat apró kővel egyenlítették ki. A nagyobb, szabályosabb köveket a fal szélére rakták, belülre megfelelt az apróbb kő is. A sarkokat mindig átkötötték. A sorokat összekleigóták, vagyis szintbe hozták. Egy sor kőre egy sor sár jött. Az ablakok, ajtók helyét falazáskor kihagyták, ácsot hívtak, aki rögtön berakta a nyílásba a tokot. A falkoszorúra került körben a sárgerenda. Belevésték a födélfát. A szelement a csúcsfalak, a harántfalak fölötti falpillér, belső csúcsfal tartotta, de ha hosszú volt az épület, raktak bele ollót is. Először azonban oszloppal támasztották alá a szelement. Amikor már megvolt a tető, akkor falazták csak fel a csúcsfalat, majd a szelemen alól kiütötték az oszlopot. Nyitott kéményt téglából készítettek. Volt hozzá deszka módii, amit két sínen mindig arrébb húztak. A téglát felrakás előtt megnedvesítették. Mikor a kémény szájához értek, két jó erős fát raktak be füstölőnek. A kémény a tető elkészülése után épült. Helyére nem kerülhetett szarufa (födélfa). A kémény helyén a kőműves vágta ki a léceket. A kéményboltozatot is sárba rakták, mint a követ. A sluszba éket vertek bele, az ún. sluszkövet. Kemencét téglából készítettek. A szájához mintának szalmavékát tettek, avval mérték ki, mekkora legyen, hogy be lehessen vetni a kenyeret. A ház homlokzatát régen csak pelyvás sárral pucolták be, majd tiszta agyaggal klettülték, végül a falat fehérre meszelték. A ház homlokzatán díszt csak vakolatból lehetett csinálni, sárból nem. Párkányt sablonnal csináltak, amit asztalos készített gyaluval. Alul, felül lécet szögeltek a falra, s azok közt húzták a sablont a malterral. Ha felirat került az oromzatra, azt először ceruzával felrajzolták, majd cittlinggel, vágókéssel kivágták. Pinceépítéshez romanádot használtak. Gerendákra erősített deszkákból állt, amely fölül „gömbölyű" volt, a boltozat hajlásának megfelelő. A romanádot kidúcolták, s a dúcokat két hétig is ott tartották, amíg összeszáradt a sár. Először 60-70 cm széles falat raktak, ez a pince veséje, a vesefal. Amennyiben a pince teljesen a föld alá mélyedt, a vesefalat nem kellett olyan szélesre venni. A boltozatot 20-25 cm-es szabályos, lapos kövekből rakták. Minél nagyobb a kő, annál jobb. Felül kilóghatott, nem volt baj, mert leföldelték. A boltozatot úgy készült, hogy először egyik oldalon raktak pár sort, majd a másik oldalon, hogy egyforma legyen a nyomás. Mikor fenn összeértek, éket faragtak bele végig. Tölgyfa ékkel jól meghúzták. Boltozásnál arra kellett vigyázni, hogy a kő mindig jól nekifeküdjön a deszkának. A külső oldalt mindig egy kicsit magasabbra rakták. Pinceépítéshez nem kell állás, a dongaboltozatot a falon állva, kívülről rakják. A meglévő sor oldalára sárt tettek kanállal. A köveket kőműveskalapáccsal megfaragták, ha kellett, hogy passzoljon. Ha hézag volt hátul, lapos, apró kővel kidugaszolták, sárral rögzítették. Mikor már a boltozat tetejét csinálták, földet szórtak rá, hogy ne legyen kényelmetlen a kövön a járás. A végén rakták a csúcsfalat. Három méter hosszú pincét ketten három nap alatt készítettek el. Újabban már csak malterral készítettek bótpincét. A kőművesszerszámok a következők voltak: kőműveskalapács (kőkalapács és téglakalapács alul steklivel), sléglikalapács vagy kispörő (1-2 kg-os, a nagy kő összetörésére), kőműveskanál, serpenyő, cittling (kenőkés), hóbli (nagy simító pucoláshoz), kis simító, véső, fúgázókés (egyik fele hegyes, másik ujjnyi keskeny, hogy a fugákba beleférjen). A sárba rakott falazatok mellett elsősorban középületeknél, uradalmi és módos kisnemesi épületeknél mészhabarcsot is használtak falazáshoz, természetesen a rangosabb, szabadkéményes házaknál.

3. ÖRÖKSÉGÜNK

Az épített örökség, legyen az országos vagy helyi védettség alatt - nemzeti kincs, ezért minden új építésnél, felújításnál rendezési, szabályozási tervnél az illeszkedés követelményeire tekintettel kell lenni.

MŰEMLÉK

Szűz Mária Bemutatása Római Katolikus templom
Fő utca, hrsz.: 1
Műemléki törzsszám: 5498

1760 körül az újratelepített Hidegkút lakosai fatemplomot építettek Szt. Sebestyén és Szt. Vencel tiszteletére. Helyére a mai templomot a földesúr Esterházy Károly egri püspök 1778 és 1782 között építtette Pauly Mihály pápai kőművesmester tervei alapján klasszicizáló késő barokk stílusban. A templom felszentelése 1782-ben történt. 1851-ben nagyobb felújítást végeztek rajta Nádasdy Lipót költségén.

1778 április 2.-án Kiss Ferenc prefektus Esterházy Károlynak:
"Veszprémi gyülésről Hidegkutra mentem és ott a falunak felső végén mostani Oratoriumon felül az Dombon szekér ut hosszát a Delineatiéhoz képest ki mérettem Kőmives Mesterrel, az uj Templom helyét ugy, hogy a Templom ajtója a falu utcája, a Sanctuarium pedig a régi Hidegkuti Templom felé fog lenni."
Utánna kimérette a téglavető helyét.
"Füreden még égetőket fogadtam egy kilátul 25 pénzt fog az Uraság fizetni. Fejtett kü két száz ölre való van már a Templom heléhez öszve hordva van. Fövény rész szerént a fundamennomokbul, részt szerént pedig a régi Hidegkuti Templomtul fog hordattatni, egyedül a Táglának való fövebt nehét kapni..."
(Esterhazy család levéltára /Pápai/ capsa 51. no 3. fol. 191.)

„A település főutcájának végén, útelágazásban, dombtetőn álló, É-nak tájolt, palával fedett épület, a hajónál keskenyebb, egyenes záródású szentéllyel, D-i, bejárati főhomlokzatához épített toronnyal, a szentély Ny-i oldalán sekrestyével. A hajó, a torony és a sekrestye sarkai visszametszve

lekerekítettek, a szentély sarkai lemetszettek.

Homlokzatai kettős vakolatsávok révén tükrös kialakításúak. A hajó mindkét oldalán és a szentélyen nyíló ablakok kosáríves záródásúak, szalagkeretesek és zárkövesek. Az egyszerű gúlasisakkal fedett torony harangszinti ablakai félkörívesen záródnak, a váll magasságában vakolatsávval. Az egyenesszélű féloromzatokkal közrefogott toronyszinten fekvő, téglány ablak nyílik. A hajót két, a szentélyt egy csehsüveg-boltozat fedi. A térszakaszok sarkai lekerekítettek. A boltmezőkben látványos, díszes húzott keretek láthatók. A csehsüveg-boltozatokra ültetett karzat kétpilléres, három nyílása kosáríves, mellvédje hullámos vonalvezetésű. Az oltár felépítményét két oszlop és jellegzetes, középen kimetszett, íves, volutás oromzat díszíti.

Oltárképét a pápai uradalmi festő, Schweighart Tóbiás 1797-ben átfestette. A klasszicizáló késő barokk szószék, amelyre a sekrestyéből nyílik a feljárat, négyzetes alaprajzú. A kisebb és nagyobb csehsüveg-boltozattal fedett sekrestyébe nyíló ajtó kőtokos és kosáríves zárású. Zárkövén az 1780 XI. 21-es dátum szerepel. Padjai látványos, faragott oldallapú barokk asztalosmunkák. A bejárati ajtó az építés korából származik."

Koppány Tibor és Rostás Tibor Hidegkúti templomról készült topográfiai dokumentációja és Koppány Tibor, A Balaton környékének műemlékei című könyve alapján.

HELYI TERÜLETI VÉDELEMRE JAVASOLT TELEPÜLÉSRÉSZ – ÓFALU

Az Ófalu területe: A templom műemléki környezete, történeti faluközpont a Plébániával és volt Óvodával, Lovastanya területe, Fő utca felső szakasza, Fő utca alsó szakasza az úgynevezett Kecskefalu „Kleinhausler”, Pálinkafőző, Méhes malom

Ezen a településrészen egy-két kivételt leszámítva a történeti szövet a mai napig sértetlen, a tömegformálások nem változtak az évtizedek alatt. Így megmaradhatott a falu sajátos történeti hangulata, melynek hiteles, egységes megőrzése elsődleges cél. A Fő utcában álló, szoba-konyha-szoba-kamra-istálló elrendezésű átlagos traktusszélességű, kéttengelyes kőházak természetes lakókörnyezetet biztosítanak, melynek van létjogosultsága a XXI. században is.

HELYI EGYEDI VÉDELEMRE JAVASOLT ÉPÜLETEK

Plébánia Fő utca 2. Hrsz.: 4

„A plébánialakot Galánthai gr. Eszterházy Károly egri püspök építtette. Szilárd anyagból készült és jó állapotú. Volt benne 2 szoba, 1 konyha, 1-1 kamra és 1 istálló. Az építéshez a hívek kézi és szekeres munkával járultak hozzá. Az épület fenntartása a hívek kötelezettsége." (Uo. A8/12. 328.)

Hidegkúton 1764-től beszélhetünk önálló Plébániáról. Előtte pár évig más-más településekhez tartozott. Magáról az épületről kevés a fellelhető információ, az 1779-es térképen téglány alaprajzú épületként szerepel, a XIX. századi kataszteri térképen már L alakú, telekhatáron álló. Utcai homlokzata 4 tengelyes, nyílászárói cseréltek, homlokzata szakszerűtlenül felújított. A lakóépülethez hozzáépült melléképületek romos állapotban vannak.

Az 1937-ben készült ünnepi fotókon jól látszik a háttérben egy simított vakolatú, egységesen fehérre meszelt , pallótokos, szalagkeretes nyílászáróval rendelkező épület, kváderezett lábazattal és szalagkerettel a homlokzaton. Ezt a Plébániával azonosítom.

Az épület utcai homlokzata jelenlegi kialakításával nem járul hozzá a műemlék templom történetileg hiteles megjelenéséhez, azonban településképi szempontból központi helyen álló Plébánia helyi védett objektumként való kezelése elengedhetetlen a későbbi, szakmailag megalapozott homlokzat rekonstrukció reményében. Kerítése, kertje elhanyagolt, sok lehetőséget rejt magában.

Lakóház Fő utca 6. hrsz.: 8

Oldalhatáron álló egymenetes, téglány alaprajzú épület soros beépítéssel, régi szürke betoncserép fedéssel. Oromzatos utcai homlokzatán 3 íves szellőzőablak, 2 ablak és kapu, mely a mellvédes, falazott oszlopos tornácra vezet. Tornác felett boltozat. Utcai homlokzatán fehér besimított szalagkeretek között szürke höbörcsös vakolat, udvari homlokzata simított, meszelt. Régi nyílászárói megőrzendőek. Régi fénykép található róla a Laczkó Dezső Múzeumban.

Lakóház Fő utca 11. hrsz.: 14,15,16

Telekhatáron, utcavonalra merőlegesen álló, előkertes, téglány alaprajzú oromfalas, cseréppel fedett, alápincézett épület, régebben kovácsműhely. A hosszú lakóház 3 külön lakóegységből áll. Utcai homlokzatán 2 ablak, 2 szögletes oromzati és egy pinceszellőző. Oromzati szellőzők között címer felirata: PT 1910. Első lakóegység udvari homlokzata előtt cseréptetős fedett bővítmény, a második lakóegység előtt mellvédes oszlopos tornác. Az utcai homlokzaton és az udvari homlokzat első felén vakolat architektúra nem eredeti. Régebben kváderezett szalagkeretek között höbörcsös vakolat. (Korabeli fotó van róla a Laczkó Dezső Múzeumban (1938 Vajkai Aurél)) Az udvari homlokzat hátsó része simított meszelt. Udvarán két egyforma nyári konyha, illetve egyéb gazdasági épületek. Régebben MJ-ként (műemlék jelentőségű) nyilvántartott lakóépület.

Lakóház Fő utca 14. hrsz.: 21

Lakóház Fő utca 15. hrsz.: 22

Lakóház Fő utca 18. hrsz.: 27

Lakóház Fő utca 24. hrsz.: 40

Lakóház Fő utca 26. hrsz.: 45

Úgynevezett pásztorház, melyet régen a pásztoremberek szállásként használtak. A településképileg és tájképileg igen meghatározó, az utca telekvonalára, azzal párhuzamos gerinccel épült téglány alaprajzú kőház, hozzá kapcsolódva fedett –nyitott gazdasági épület. Jelenleg rossz állapotban. Az 1779-es térképen még nem, de 1800-ban már szerepel, tehát a XVIII. század végén épülhetett. Utcai homlokzatán 2 kisebb nyílás és 1 ki-be nyíló egykor díszített pallótokos ablak vasráccsal. Rövidebb homlokzata egy tengelyes, oromzatán 2 szögletes szellőző nyílással. Valószínű építéskorabeli vakolatot láthatunk a K-i és NY-i homlokzatán. (vörös homokkő porral kevert) A K-i homlokzaton is 2 korabeli pallótokos nyílászáró látható, az egyiken még fellelhetőek a kör alakú díszítő elemek.

Lakóház Fő utca 33. hrsz.: 53

Telekhatárra épült, fésűs beépítéssel, utcára merőleges gerinccel álló, régi szürke betoncseréppel fedett egymenetes lakóház, hátsó szoba alatt pincével, mögötte gazdasági épület. Telek ellenkező szélén szomszéd lakóházhoz épített nyári konyha. Kéttengelyes oromfalán zsaluziás, pallótokos nyílászárók ráccsal, díszített vakolatkerettel. Csonkakontyos oromzatán 2 szalagkeretes szögletes szellőző nyílás kis párkánnyal, magyar címer és vakolatkeretben a következő felirat: „Sch. W. 1925” Homlokzatain kváderes szalagkeret, udvari homlokzatán is zsaluziás nyílászárók.

Lakóház Fő utca 34. hrsz: 54

Telekhatárra épült, fésűs beépítéssel, utcára merőleges gerinccel álló, cserépfedésű egymenetes lakóház, mögötte, pince és gazdasági épület, téglából épült pajta. Kéttengelyes oromfalán építéskorabeli zsaluziás, pallótokos nyílászárók ráccsal, díszített vakolatkerettel. Oromzatán 2 szalagkeretes szögletes szellőző nyílás kis párkánnyal, magyar címer és vakolat keretben a következő felirat: „H. V. 1922” Utcai homlokzatán kváderes szalagkeret. Udvari homlokzatán szalagkeretes fém táblás nyílászárók, vakolata simított, meszelt, kváderes szalagkeretekkel díszített. Udvarán téglából épült keresztpajta áll.

Lakóház Fő utca 53. hrsz.: 76

Lakóház Fő utca 55. hrsz: 78

Lakóház Fő utca 56. hrsz.: 79

Telekhatárra épült, utcára merőleges gerinccel álló, jelenleg palafedésű egymenetes lakóház, mögötte, pince és boltozott gazdasági épület rossz állapotban. A kőből épült keresztpajta áll, fedése épp. Kéttengelyes oromfalán építéskorabeli zsaluziás, pallótokos nyílászárók díszített vakolatkerettel. Macskalépcsős oromzatán 3 szalagkeretes íves szellőző nyílás és virágdíszes vakolat keretben a következő felirat: „H18 M98” Utcai homlokzatán kváderes szalagkeret. Udvari homlokzatán szalagkeretes pallótokos nyílászárók, oldalhomlokzatán a vakolat simított, meszelt, kváderes szalagkeretekkel díszített. Vakolata, nyílászárói, belső elosztása, tüzelőberendezése és gazdasági épületei mind építéskorabeliek. Mászó kéménye is megvan. A jelenleg elhagyatott, pusztulófélben lévő egyedi épület jobb sorsra érdemes. Az ingatlan egy az egyben tükrözi falunk építési hagyományait, építészeti arculatát. Tájházként való megőrzése az utókornak, hiteles, a múlt értékeit becsületben tartó renoválása mindenképp támogatandó.

Lakóház Fő utca 58. hrsz: 81

Lakóház Fő utca 64. hrsz.: 87

Lakóház Hosszú utca 37. hrsz.: 274

Lakóház Hosszú utca 89. hrsz.: 217

PAJTÁK – Egyedi védelemre javasolt gazdasági épületek

hrsz.: 6,7,9,10,11, 20, 21, 24/3, 27, 29, 54, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 82, 83, 84, 87, 88

A településen még nagyrészt áll a sváb falvakra oly jellemző, védelmező lezáró pajtasor, mely a történeti szövetben és településképi szempontból is nagy jelentőséggel bír, ezért ezen melléképületek hiteles rekonstrukciója, megtartásának ösztönzése mindenképp támogatandó.

A kő falazatú, téglány alaprajzú, általában kötőgerendás, dőlt szelemenszékes fedélszékkel készült pajták a szintvonalakkal párhuzamos oromfalas nyeregtetős épületek, fedésük régi hagyományos betoncserép, cementpala, néhol agyagcserép, két hosszanti oldalukon nagyméretű faszerkezetű ajtóval. Kivételt képez az 54. helyrajzi számú telken álló pajta, ugyanis az téglából készült. Általánosságban elmondható, hogy ezek az épületek elfogadható, de inkább elhanyagolt állapotban vannak. A 84 helyrajzi számon álló épületnek csak a falai állnak. A pajta ne haszontalan teher legyen, hanem lássuk meg benne az értéket és lehetőségeket!

MALMOK

Szép Móric háza (Széps Mühle)
Hosszú utca 1.
hrsz: 194
Volt malom, ma lakóépület.

Méhes malom – Helyi védelemre javasolt épület
Hosszú utca 25.
Hrsz: 131
„Tébald Antal lakóházának átépítve."
A település szélén, a patak partján a történeti szövetből „kilógó" telepítéssel épült téglány alaprajzú oromfalas épület, melynek tömegalakítása, külső megjelenése még őrzi egykori funkcióját, egyedi hangulatát.

Rejhart malom (Reihardts Mühle) **– Helyi védelemre javasolt épület**
Hrsz: 023/2
A talaj és vízvédelmi terület határán belül álló épület, volt alsócsapású malom sajnos romos állapotban.

TELEPÜLÉSKÉPI SZEMPONTBÓL MEGHATÁROZÓ ÉPÍTMÉNYEK

FESZÜLETEK – helyi védelemre javasolt építmények

Úsztató kereszt

(hrsz: talán 02/5)

Településen kívül, a Hidegkútra bevezető út keleti oldalán álló, vörös homokkőből faragott kereszt, melyet 1937-ben állítatott a Steierlein család. Szövege: „Dein süssen namen JESUS und MARIA zum LOBEN und zur EURE ERHEBUNG zum ANDENKEN an JOSEF STEIERLEIN und liebe GEMAHLIN ELISABETA MARKSTEIN – 1937 am 30 sept. „

Kálvária

(hrsz.: 09/23)

A falutól keletre emelkedő Recsek -hegy oldalában, nehezen megközelíthető helyen elhelyezkedő kovácsoltvas kerítéssel elkerített területen 3 kőkereszt áll. A középső kereszt felirata sajnos már nem olvasható. Épült 1800 körül. 1939-ben felújították. A Kálvária és környezete elhanyagolt állapotban van.

Kereszt

Fő utca, hrsz: ?

Szűszék egykori háza előtt álló vörös homokkőből faragott kereszt festett Mária szoborral. Bekerítve míves kovácsoltvas kerítéssel. Olvasható szövege: „Isten dicsőségére Szűz Mária tiszteletére emeltette özv. HEISER MÁTYÁSNÉ szül MARKSTEIN MARIA – 1906”

„Schweizer Kreuz„
(hrsz: talán 09/27)

Kőből faragott kereszt, megrongált, Mária szobra hiányzik róla. Állítólag itt találtak meg egy svájci gyereket, annak az emlékére állíttatták. Az első katonai felmérésen szerepel, mely 1763 és 1787

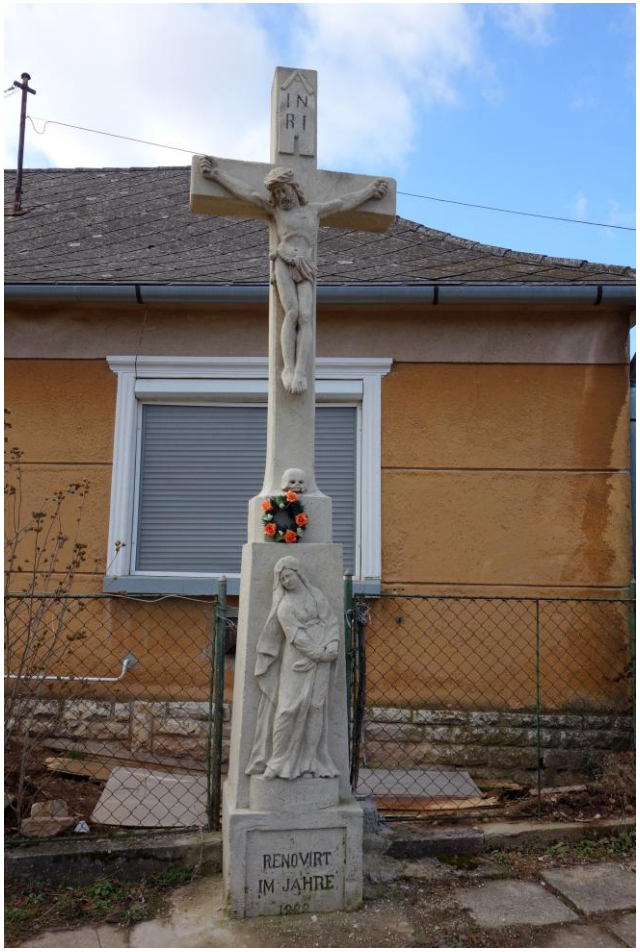

Kereszt
Hosszú utca, hrsz: 138/1

Közterületen álló kőkereszt. Heizers Kreuz" – Heizerék majd Gyuricáék háza előtt. Szövege: „Renovirt im Jahre 1888"

Templom kereszt
(hrsz.: 1)

Templom előtt álló kőből faragott, festett kereszt alacsony kőkerítéssel körbekerítve. Rajta 1860-as dátum olvasható.

Felső temető kereszt
(hrsz: 04/2)

Fa és bádog anyagú kereszt, felirat nélkül.

Kishidegkúti temető kereszt
(hrsz.: 308)

Temető területén álló kőből faragott kereszt rajta 1813-as dátum.

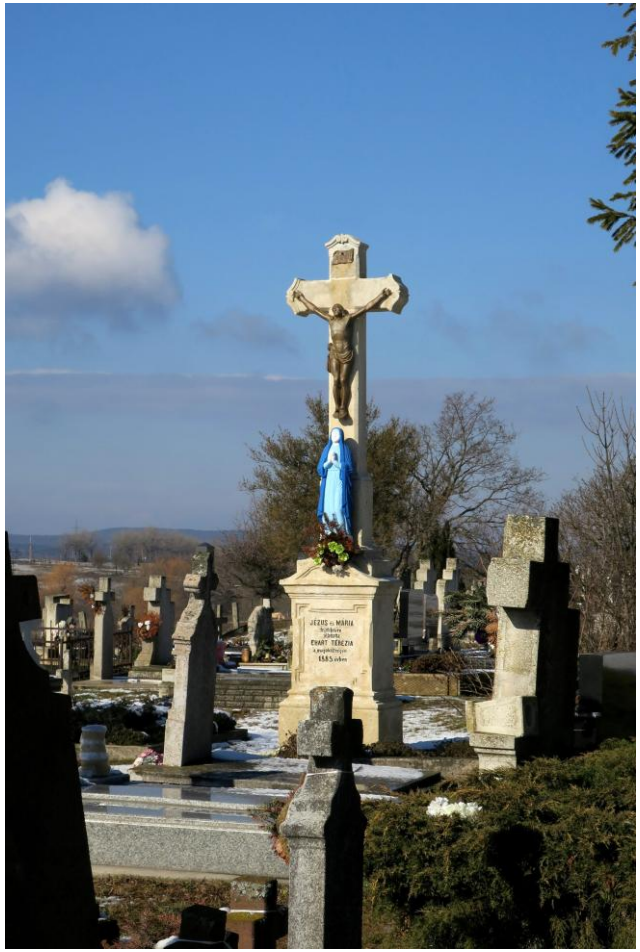

Felső temető kereszt
(hrsz: 04/2)

Jó állapotban lévő kőből faragott kereszt festett Mária szoborral. Felirata: JÉZUS és MÁRIA tiszteletére állíttatta EHART TERÉZIA a maga költségén 1885-ben.

KUTAK - helyi védelemre javasolt építmények

Az egykori falusi lét egyik alapfeltétele a víz volt, melyet korábban a patakok, források későbbiekben különböző minőségű kutak szolgáltatták a faluban. A házak közművesítésével a közkutak szerepe szinte a nullára csökkent. Ezen vízvételi helyek közül mára több elpusztult, átalakult, de még találunk párat, melyek hiteles felújítása hozzátartozik a hagyományos településkép megőrzéséhez. Helyi védelmük és szakszerű felújítás mellett mindenképp megfontolandó.

„Szűsz Brunnen" Kút a volt Szűsz- féle ház előtt.
Fő utca 55. előtt
Felújított, kőből falazott kávájú kút, vízkiemelő szerkezettel.

Vert kút a kőfaragó üzem területén
hrsz: 24/4
Régen gémeskút, közkút, hozzá vezető utca Kútköz „Brunnengasse"

Vert kút (norton kút)
Hosszú utca 67.

Vert kút (norton kút)
Hosszú utca 47.

Felújított vert kút
Döbrente

<u>További kutak a faluban:</u>

„Nászék háza előtti kút" Fő utca, 124 helyrajzi számú ingatlan előtt. Beton kávájú kút, vízkiemelő szerkezet nélkül.

„**Sóser Brunner**" – Kút külterületen, **Arácsi úti gémeskút** – ma már csak a helye van meg, ***„Hock Andreas Brunnen"*** - *Kút Hock András házánál*.

HELYI VÉDELEMRE JAVASOLT SÍREMLÉKEK

A temetők területén több múlt századi, vagy attól még régebbi vörös homokkőből és mészkőből faragott keresztet és síremléket találunk. Egyedi nívós munkák, melyek érdemesek lennének helyi védettségre.

A helyi védelemre javasolt épületek és építmények az egyedi tájértékek figyelembevételével lettek meghatározva.

EGYÉB ÉPÍTMÉNYEK

Kitelepítési emlékmű

Szt. István szobor

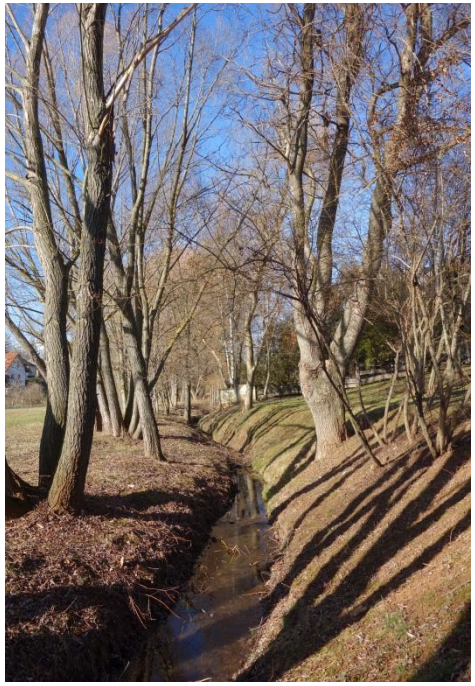

TÁJI ÉS TERMÉSZETI ÉRTÉKEK

Hidegkút települést délről határoló erdőségek és mezőgazdasági területek nagy része a Balaton-felvidéki Nemzeti Park várományos területe.

Hidegkúti Séd és az Evetes völgy

A falu északi végén eredő források táplálják az apró völgyet átszelő patakot, mely a településkép meghatározó eleme. Emellett a patakparti állat és növényvilág hozzájárul a település sokrétű természeti adottságához.

A belterületet kettéosztó, idős fákkal szegélyezett patakvölgy, az egykori malmok mellett elhaladva elhagyja a települést. Külterületen keresztül halad a kevésbé ismert, magával ragadó Evetes völgyön, majd eléri a Balatont.

Ötvályú, itatóvályú

A település határában, idilli természeti környezetben, a kijelölt turistaút mentén található forrás, melynek vizét állatok itatására használták. A vízfolyás keresztül csordogál „Öt Vályún”, míg eléri természetes medrét, majd a kertek alatt utat találva magának egyesül a Hidegkúti Séddel.
Ez a terület a hagyományos tájhasználatot a mai napig tükrözi, teljes mértékben hozzátartozik Hidegkút egyediségéhez. Az épített és természeti környezet egyensúlyban van, kiegészíti egymást. Megmaradása és fenntartása közös érdek, mindenképp támogatandó!

Noszlopy Gáspár kilátó

A településtől dél-keletre álló Recsek- hegyi Noszlopy Gáspár kilátó kijelölt turistaúton közelíthető meg. Az építményből gyönyörű kilátás nyílik a Balatonra és a környező tájakra, erdőkre. Mellette szalonnasütő és pihenésre alkalmas pad van kihelyezve.

4. TELEPÜLÉSKÉPI SZEMPONTBÓL MEGHATÁROZÓ, ELTÉRŐ KARAKTERŰ TERÜLETEK

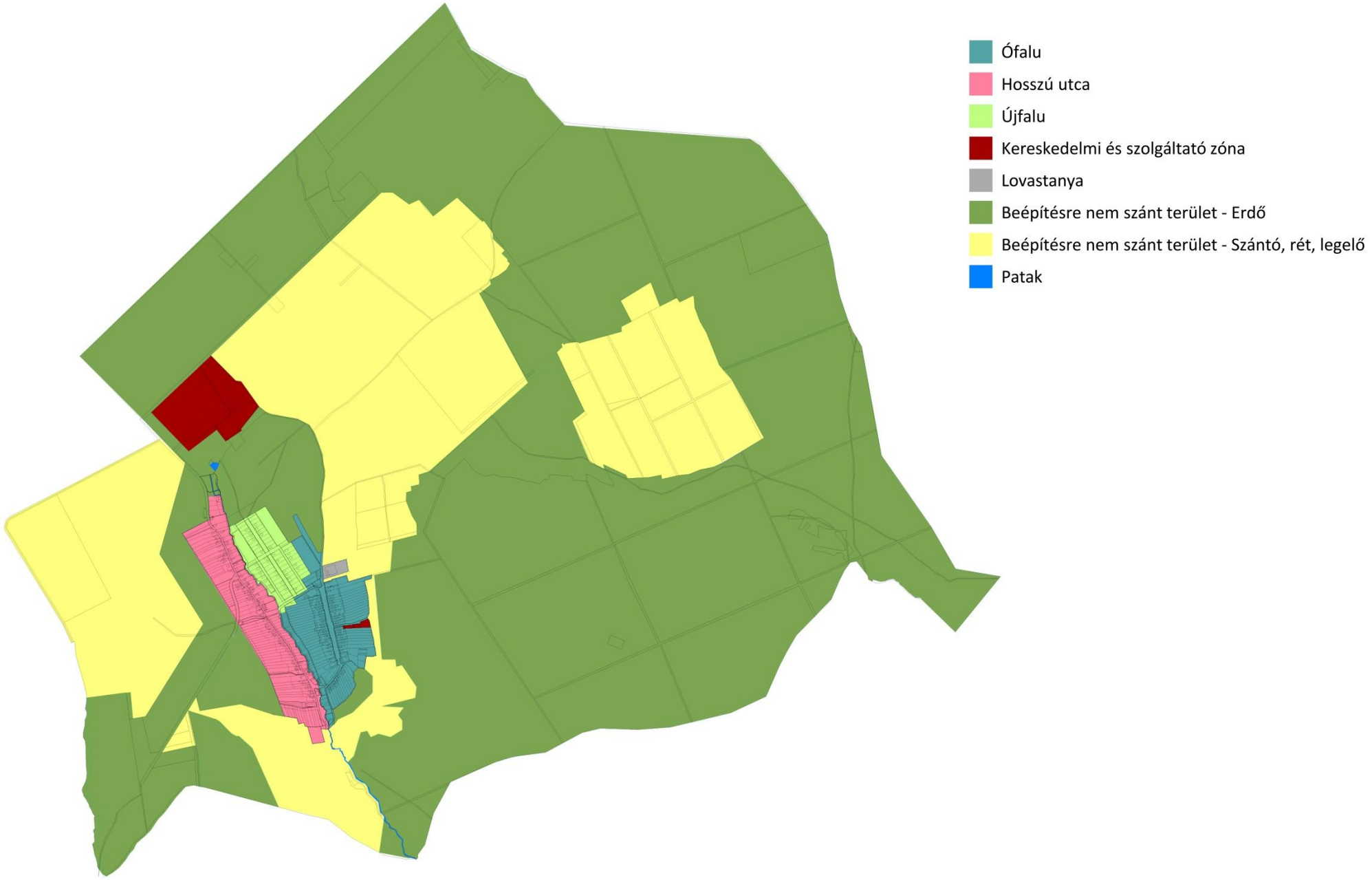

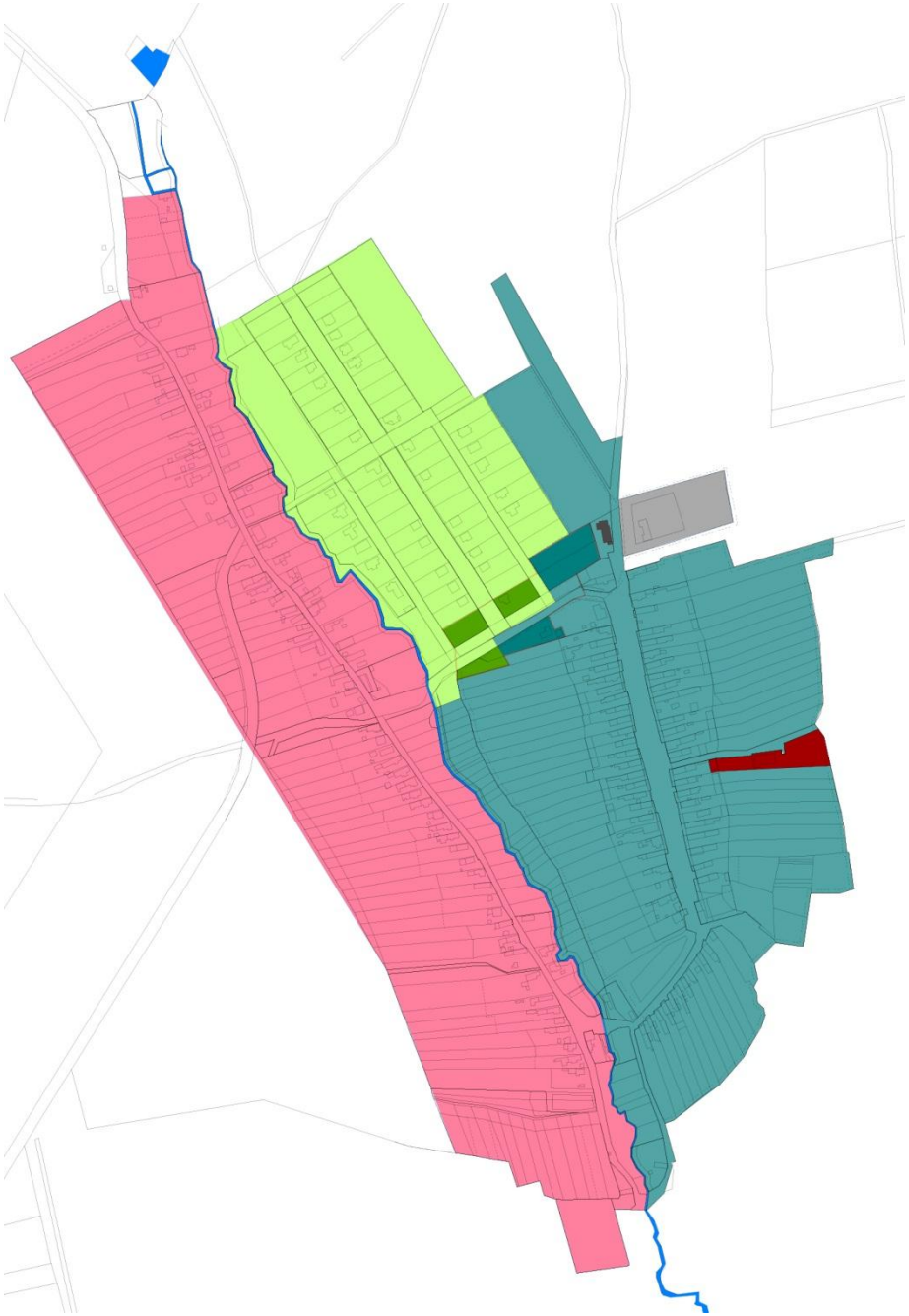

Ófalu

Ófalu - Műemlék hiteles megjelenését befolyásoló, látványvédelmi szempontból érzékeny terület

Hosszú utca

Újfalu

Újfalu - Műemlék hiteles megjelenését befolyásoló, látványvédelmi szempontból érzékeny terület

Kereskedelmi és szolgáltató zóna

Lovastanya

Patak

ÓFALU

A falu legrégebben épült része, a Fő utca jól elkülönül a többi településrésztől. A hagyományos utcakép, a korabeli telekosztás, a pajták és a helyi építészeti hagyományok a mai napig szerves részét képezik a településképnek. A természeti adottságokhoz alkalmazkodó tájhasználat már pusztulófélben van, de még jól érzékelhető. A nagyrészt szabályos rendben sorakozó, oldalhatáron álló, fésűs beépítésű házak mentén jutunk el az utca legmagasabb pontjára ahol a barokk templom áll. A déli részen, a völgyben az utca nyugati irányban kanyarodik, itt a fésűs beépítés már csak egyoldalas a telkek sokkal szűkebbek, mint fenn a domboldalon.A XIX. századi épületállományra jellemző az oromfal, néha a kontyolás. A házak általában kéttengelyesek, oromzaton kis szellőzőablakokkal, kváderezett vakolatdíszekkel, vakolat keretekkel és vakolattáblákkal. A fedés mára nagyrészt agyagcserép, néhol hagyományos szürke betoncserép, cementpala. Korabeli elbeszélésekből és fotókról tudjuk, hogy a szalmafedés volt a jellemző a falura, de több tűzvész is pusztított, amik után megtiltották a használatát. A keskeny szalagtelkeken álló, háromosztatú, régen szabadkéményes lakóházak általában alápincézettek, mögöttük található az istálló, majd kisebb gazdasági építmények. A sort a telken keresztben álló kőből épült pajták zárják. A szintvonalakra merőleges beépítésnek köszönhetően az egymás mögé sorolt épületek gerincmagassága a lejtéssel csökken, ami további egyediséget kölcsönöz. Az utcában több, újabb építésű ház is található melyek sokszor mind tömegükkel, mind anyaghasználatukkal „kilógnak a sorból”, ezzel rontva a falu egyedi tájképi megjelenését. A régi diófa sor hozzátartozik a Fő utca egyedi hangulatához, így megőrzése és a hiányzó fák pótlása szükségszerű lenne.
Manapság hagyományos tájhasználatról aligha beszélhetünk. A paraszti kultúra szinte kihalt, az utca lakói nagyrészt más falvakban, városokban dolgoznak, a régi lakó és gazdasági épületek, építmények, mint a letűnt kor tanúi állnak, várják beteljesülő sorsukat.

Beköltözőként, új lakosként, de őslakosként is fontos lenne megérteni, hogy ezen épületek a falu identitásához tartoznak és pusztulásukkal, illetve öncélú magamutogató beépítésekkel teljesen elveszik településünk egyedi karakterét.

HOSSZÚ UTCA

A XIX. század elején kialakult településrész mára már elvesztette korabeli hangulatát. Az 1938-ban készült fényképeken látható keskeny, gyümölcsfákkal szegélyezett, apró, egytengelyes házakkal sűrűn beépített utcakép eltűnt. Érdekes, hogy míg a Fő utcán az épületállomány nagyrészt megmaradt, addig a Hosszú utcában kevés a régi térképeken látható beépítésekkel megegyező épülettömeget találunk. A déli részen egy-két kivételt leszámítva épület csak a nyugati oldalon áll, a keleti oldalon pedig a házakhoz tartozó kis kerteket láthatunk, melyek lefutnak a patakig. A település központi részétől északnak a beépítések már mindekét oldalon megjelennek. Az utcakép az elmúlt körülbelül száz évben folyamatosan alakult, minden korszakban építkeztek, a látvány nem egységes. Általános jellemző a szalagtelkes beépítés, de több példát is láthatunk arra, hogy két egymás melletti telek összevonásra került. A kő gazdasági épületeket rossz állapotban vannak. Többen állattartásra használják a kertjük hátsó részét, ezzel erősítve a falu identitását. Az épületek oldalhatáron állnak, gerincük nagyrészt merőleges az utcára, de több sátortetős ház is áll. A jövőben ezen a részen is törekedni kell az egységes, kifinomult településképre. A közterületen járda nincs, a vízelvezető árok részben nyitott.

ÚJFALU

A történeti településmagtól jól elhatárolható helyen az egykori „káposztás kertek és vörös földek” helyén a Bachweg-hez kapcsolódva kerültek kijelölésre az új lakóterületek, melyek közül a legelső az Ifjúság utca volt. Itt vásárolhattak telket annak a generációnak a fiataljai, akik a faluban élő családok gyermekei közül kerültek ki akkoriban és a családalapítás után is Hidegkút jelentette nekik az otthont. Később bővült a település a Harang utcával illetve a 2000-es években a Patak utcával.A beépítés ezeken az ingatlanokon inkább kertvárosias, mint falusias. Az előkertes, oldalhatáron álló, nagy tömegű épületek utcára merőleges gerinccel épültek, nagyon hasonlóak mégis vegyes jellegűek. Az Ifjúság utca nagyrészt egységes képet mutat, ami nagy részben a hasonló kerítésmagasságoknak és a fasorral, növényekkel ritmusosan beültetett közterületnek köszönhető.

KERESKEDELMI ÉS SZOLGÁLTATÓ ZÓNA

A Kútköz végén elhelyezkedő ipari terület nehezen illeszthető be a történeti településszerkezetbe, bár funkció szerint a kővel való munka régi mesterségnek tekinthető. Falukép védelmi szempontból kiemelkedően fontos az övezet építészetileg alázatos kezelése, illetve az előírt zöldfelületi mutatók betartása. A 24/4 helyrajzi számú ingatlanon álló kút (régen gémes kút) helyi védelemre javasolt, szakszerű felújításra érdemes építmény.
A külterületen található volt major területe településképi szempontból meghatározó területen áll, jelenlegi beépítettsége hagyományos tájképi megjelenést tükröz.

LOVASTANYA

A helyi értékvédelmi területen belül, a templom műemléki környezetében, látványvédelmi szempontból kiemelkedő helyen helyezkedik el a lovastanya. A Kálvária felől a nagykiterjedésű épületek részben takarják a templomot és a falut.

BEÉPÍTÉSRE NEM SZÁNT TERÜLETEK (Településképi szempontból meghatározó terület)

Hidegkútat tájképileg igen érzékeny, nagyrészt összefüggő zöldfelületet képező beépítésre nem szánt területek övezik, míg északról mezőgazdasági területek, szántók és legelők határolják, addig délről erdővel borított domboldalakat láthatunk. Melyek egy része a Balaton-felvidéki Nemzeti Park tervezett bővítési területébe tartozik. A falusias lakórészekhez gyümölcsösök, kertes területek és kisebb legelők csatlakoznak.

Szántóföld, rét legelő

A falusi életmóddal szorosan összefüggő állattartás létesítményei nagyban meghatározzák Hidegkút tájképi környezetben való hiteles megjelenését. Szerencsére a településre bekötő út mentén láthatunk erre példát. A tájjelleg megőrzéséhez és látványvédelmi szempontból kiemelkedően fontos, hogy milyen tömegű, arányú és anyagú épületeket kerítések épülnek ezen a részen.

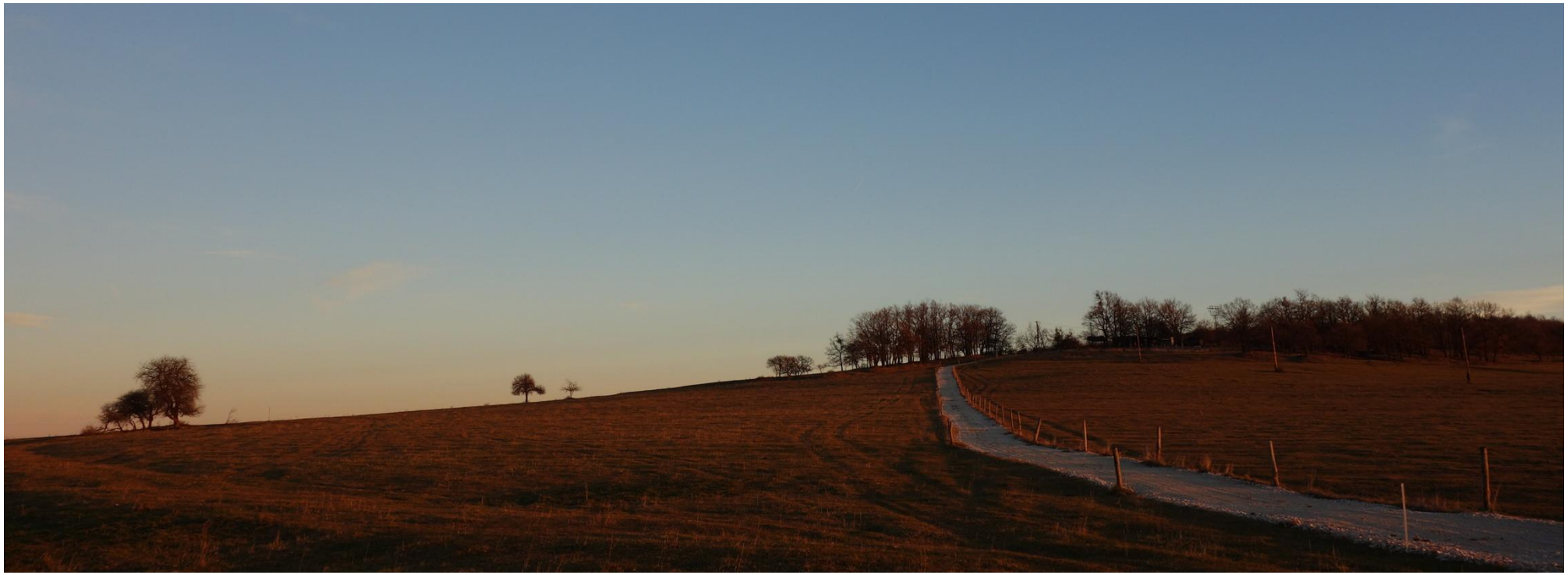

Erdő

Az összefüggő külterületi erdők őrzik tájjellegüket, a természeti környezetben szerencsére kevés épített elemet találunk. Kijelölt turistaúton érhető el a nemrégiben felújított Noszlopy Gáspár kilátó. Hidegkút és Balatonszőlős között húzódik a varázslatos Evetes völgy, melynek bejáratánál áll a mára sajnos romos állapotba került egykori Rejhardt malom. Ugyan a Balatoni Kék Túra útvonala délről érinti ezt részt, de a patak völgye, az erdők érintetlen természeti kincsei felvetik további turista utak kijelölésének és tájékoztató táblák kihelyezésnek létjogosultságát. Szintén földút vezet, a jobb sorsa érdemes Kálváriához, melynek megközelítése nagyon nehézkes, az útvonal kitáblázva nincsen.
Sajnálatos módon egyre több helyen bukkannak fel különféle kerítések, villanypásztorok, melyek épített elemként jelennek meg a természeti környezetben.

5. ÉPÍTÉSZETI ÚTMUTATÓ - Ajánlások és jó példák

Részlet Istvánfi Gyula műegyetemi pr. em. „A magyar falu építészeti hagyománya" című 2011. májusban írt röpiratából: „A falu létezik, él és élni akar"
„A falu kisebbik problémájának tekintik, hogy építészetileg hogyan néz ki, milyen az arculata. Az elmúlt évtizedekben kialakuló sokféleség olyan zűrzavart eredményezett, ami az anyagi elszegényedés mellett a szellemi elszegényedést is jelenti. Ha egy faluban minden ház másféle, s közöttük rossz esztétikai minőség is akad, illetve a minőséget idegen építészeti divatok – mediterrán, alpesi, latin vagy éppen minimal artos formák „színesítik" – a falukép érdektelenné válik, s az örökség megtagadásával a falu lakosainak önérzete és köztudata sérül, azaz elveszti közösségi identitását. Egyéniségek közt nincs egyezés. Olyan szellemi ingovány keletkezett, ahonnan nehéz kimászni a szárazra. A rossz irányban megtett lépések felismerése után vissza kell térni az út elejére, és el kell indulni a helyes irányban."

Ha meghalljuk ezt a kifejezést „népi kultúra", akkor leginkább népdalokra, népmesékre, népi öltözetekre vagy néptáncra gondolunk, a népi építészet kevés embernek jutna eszébe. Pedig ugyanolyan fontos nemzeti kincs! Az épületek a városokban, falvakban körbevesznek minket, szerves részét képezik a mindennapjainknak, ha passzívan is, de nagyon erősen hatnak ránk. Nem mindegy milyen közegben élünk, hol nőnek fel a gyerekeink.

Nehéz megfogalmazni milyen lehet egy új épület. Formai utánzások és álrégieskedő díszhomlokzatok helyett az épület igazodjon a történetileg kialakult településszövethez, vegye figyelembe a környező házak léptékét, beépítési paramétereit és illeszkedjen az utcaképi látványba, hidegkúti házzá váljon. Az értékálló épület alapja a mértéktartó tömegformálás, az igényes, természetes anyaghasználat (fa, kő, cserép, mész, stb.) a homlokzati nyílászárók arányos elhelyezése és a részletmegoldások egyedi megtervezése, igényes kivitelezése.

Minden nem építési engedély köteles tevékenység (tetőhéjazat csere, homlokzat felújítás, klímaelhelyezés, napkollektor elhelyezés, kerítésépítés, nyílászáró csere stb.) településképi bejelentési eljárás köteles, melyet a Hidegkúti Önkormányzatnál kell kezdeményezni. A nyomtatvány letölthető a hidegkut.hu honlapról. A tervezés megkezdése előtt érdemes megvizsgálni a faluról fellelhető archív anyagokat, fotókat, térképeket.

ÓFALU – TÖRTÉNETI TELEPÜLÉSMAG – HELYI VÉDELEMRE JAVASOLT TERÜLET

Az Ófalu területe: A templom műemléki környezete, a történeti faluközpont a Plébániával és volt Óvodával, Fő utca felső szakasza, Fő utca alsó szakasza az úgynevezett Kecskefalu „Kleinhausler", Pálinkafőző, Méhes malom

Hidegkút falusi házai egyszerű és letisztult épületek, melyek funkcionálisan kielégítették a gazdálkodó életformából adódó igényeket. A régi házak jellemzően jó arányúak, téglány alaprajzúak és oromfalasak, homlokzataikon egyszerű vakolatdíszekkel. A korabeli igényes, természetes anyaghasználat (mészvakolat, fa nyílászárók, agyagcserép, kőfalak stb.) finom átmenetet képeznek a természetes és épített környezet között. A ház a kert része és kert a ház része (volt).
A településrész előírásoktól eltérő, az elmúlt 20-30 évben épült házai az adott feltételek betartásával felújíthatóak, de elbontásuk, vagy nagyobb átalakításuk esetén már az összes megadott paraméternek meg kell, hogy feleljenek.
A faluról több korabeli fénykép is fellelhető, mely alapján hiteles rekonstrukció lehetséges!

Terepalakítás

A falun belül is igen változatos terepviszonyok között nagyon figyelni kell a helyes terepalakításra. Új épület tervezésénél a szomszédos épületek terepalakításának figyelembevételével kell a szintvonalakra merőlegesen elhelyezni a házat, törekedve a minimális földmozgatásra. Kövessük a domborzatot, ne okozzunk tájsebet!

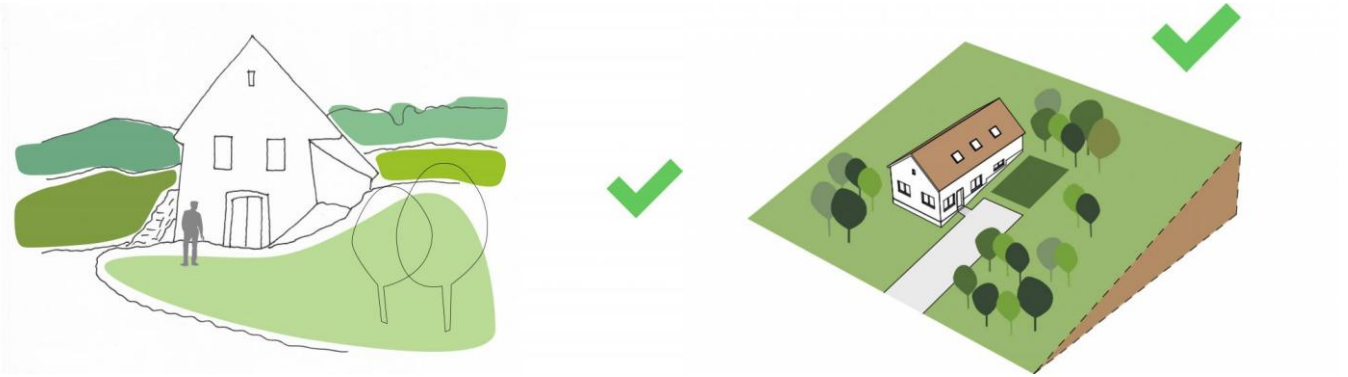

Telepítés, tömeg, lépték

Az Ófalu keskeny, hosszú telkein az egyszerű, téglány alaprajzú, oromfalas épületek oldalhatáron állnak, utcára merőleges gerinccel. (Kivétel, pár újabb építésű ház és a 45 hrsz-ú ingatlan, úgynevezett pásztorház, melynek gerince az utcával párhuzamos.) A 91/74 és 91/75 helyrajzi számú ingatlanokon 8 méteres előkert elhagyása szükséges és az építési hely hossza az utcafronttól számítva 40 méter lehet.

Előkert és utcafronti beépítés egyaránt jellemző, igazodjunk a szomszédos épületekhez. A lejtős ingatlanokon lépcsőztessük a tömegeket. Lakóépület elbontása esetén az új tömeg a régi térképeken bizonyíthatóan fellelhető építési helyen, azzal megegyező szélességben, az illeszkedés szabályi szerint épülhet újjá. Ha nincs ilyen adat, akkor a vonatkozó szabályok az iránymutatóak. Az előírásoktól eltérő épület felújítható, utcai homlokzatszélessége, magassága, nem nőhet, gerinc és ereszmagassága nem emelkedhet. Garázs, műhely, erkély az utcafronton nem helyezhető el.

Az oromfalas fő épület tömeg utcafronti szélessége 7 méternél nagyobb nem lehet, mely szélességet 4 méteren keresztül tartani szükséges. Épületet, építményt elhelyezni a kialakult utcafronttól a keresztpajták hátsó vonaláig terjedő területen lehet. Új melléképület a főépület meghosszabbításaként helyezhető el, illetve a már elpusztult keresztpajta történetileg bizonyítható helyen, a szomszédos épületekhez igazodva, a megadott paramétereket betartva újjáépíthető.
A pajtasor hátsó vonala és a patak, illetve erdő között elterülő kertes-fás- füves rész tájképvédelmi szempontból kiemelten érzékeny terület, ezért itt épületet, építményt elhelyezni tilos! Ezen a részen kerítésként csak alacsony faoszloppal kombinált vadháló illetve villanypásztor használható.

A helyileg védett területen telekosztás nem engedélyezhető.

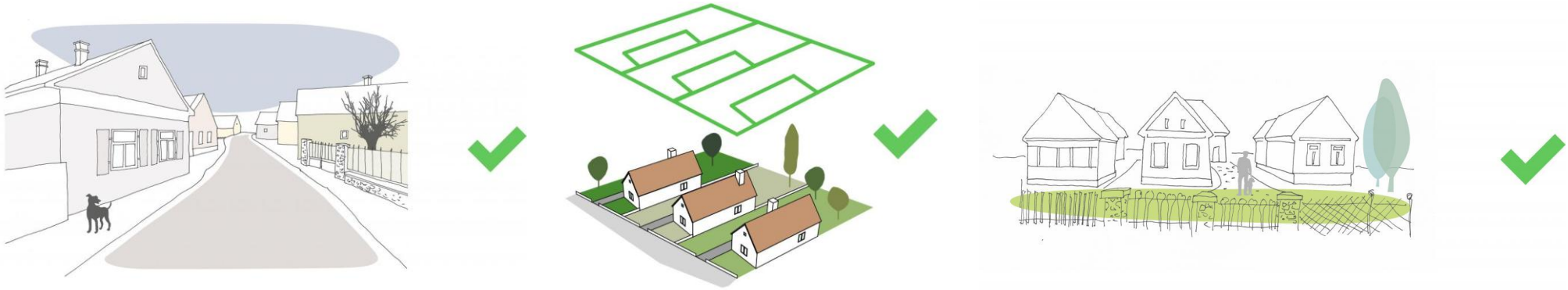

Magasság ereszvonal, tűzfal

A történeti településmag területén néhány újabb építésű lakóháztól eltekintve egységes magasságú épületeket találunk. Nagyon érzékeny pont az épületmagasság kérdése, mert a keskeny telkeken pár centiméter is számít a szomszédos ingatlan benapozása szempontjából, ezért tetőfelújításnál a gerincvonal magassága nem emelkedhet. A tervezett háznak illeszkednie kell a két szomszédos épület magasságához (utcai homlokzatoknál azokét nem haladhatja meg) Az épületarányok megőrzése érdekében az épületekre térdfal nem építhető, még akkor sem, ha a 4 méteres építménymagasság ezt megengedné.

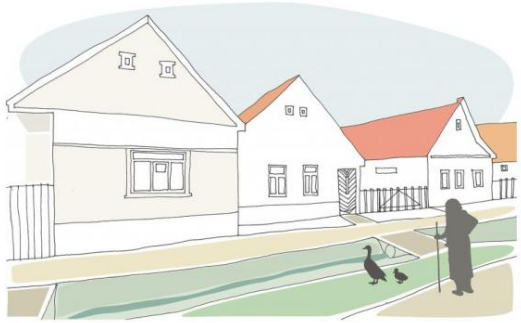

Tetőforma

Az épületek utcára merőleges gerincű nyeregtetővel létesíthetők 40-45 fokos tetőhajlásszöggel. A tájjelleg megőrzése szempontjából mindenképp támogatandó a jelenleg lekontyolt tetők oromfalának visszaállítása, hiteles rekonstrukcióval. A fő rendeltetésű épület mögött sorakozó melléképületek gerince is párhuzamos a főépülettel tetőhajlásszöge azonos. A keresztpajták oromfalas teteje merőleges az utcára. Hajlásszöge szintén 40-45 fok lehet.

Héjazat, tetőtér, kémény

Héjalásként csak sík égetett natúr színű agyagcserép, vagy azzal formailag megegyező héjalás alkalmazható. Meglévő hagyományos palafedés és hagyományos szürke betoncserép fedés felújítható, pótolható. Nem alkalmazható a falusi karaktertől teljesen idegen fémlemezfedés, bitumenes zsindely, táblás lemezfedés, nagyhullámú agyag illetve betoncserép és mediterrán cserépfedés. Antikolt felületképzés nem használható.
Tetőfelújításnál fontos szempont a tető egykori geometriájának megőrzése, az oromfal és a párkány megtartása népi házakra jellemző eresz kialakítással és hagyományos nem színezett bádogos szerkezetek használata.

Tetősík ablak és a **hagyományos szénabedobóhoz** hasonló, egyszerű tetőkiállás elhelyezhető, de a tetősíkra vetített felület maximum 10 %-án lehetnek. A tetőablakok kiosztása során törekedjünk a homlokzattal való összhangra és a védett utcaképtől minél távolabbra kerüljön az első ablak. Ökörszem ablak nem készíthető.
A **kémények** nagyban meghatározzák az épület karakterét. Kerüljük a vakolatlan vékony falazott illetve a szerelt kéményeket. Kialakításánál tartsuk szem előtt a hagyományos, vakolt, falazott nagy testű kéményeket, melyek színe harmonizáljon az épület színével. A faluban még fellelhető régi kémények, mászó kémények megtartása és felújítása mindenképp támogatandó, nagyban hozzájárulnak a hiteles megjelenéshez, történeti faluképhez.

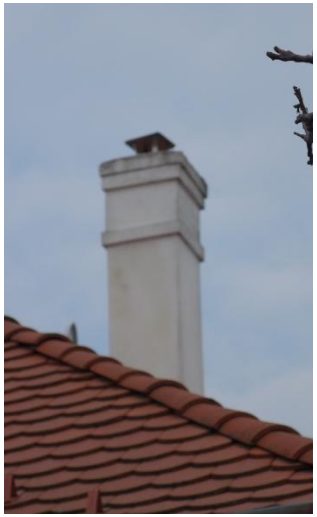

Homlokzat, felület, szín

Hidegkút régi kőházaira a Balaton-felvidéken az utcai homlokzaton több helyen megjelenő höbörcsös vakolat a jellemző, a széleken besimított, néhol káderezett fehér vakolatkeretekkel. Az udvari homlokzat általában simított, festett felületű. Az oromfalas épületeken különböző formájú és számú szellőzőnyílások jelennek meg. Egyszerű, letisztult homlokzatok, semmi öncélú giccs. A nyílászárókat vakolatkeretek díszítik. Régi házak homlokzatvakolásának hagyományos felújításához, illetve szakszerű rekonstrukciójához mindenképp szakember segítsége szükséges!

Utcai homlokzaton erkély, terasz, illetve az oromfal magasságában szellőzőnyílás méretnél nagyobb nyílászáró nem építhető. Kerüljük a nagyméretű faburkolatokat, illetve a ragasztott kőburkolatokat, csempéket, műanyag díszítő elemeket. A történeti település egységes nyugodt tájba simuló megjelenéséhez hozzátartozik a hagyományos, természetes anyag és szín használat (fa, mész, kő stb.)!

A homlokzatokon fehér illetve fehérrel tört föld színeket kell alkalmazni. Kerüljük az élénk, hivalkodó színeket! A vakolatlan falazott kőfal nem jellemző erre a településre, de a melléképületek tekintetében elfogadható. 3 félénél több homlokzati felületképzés ne szerepeljen.

Látszó fa burkolatú épület nem készülhet.

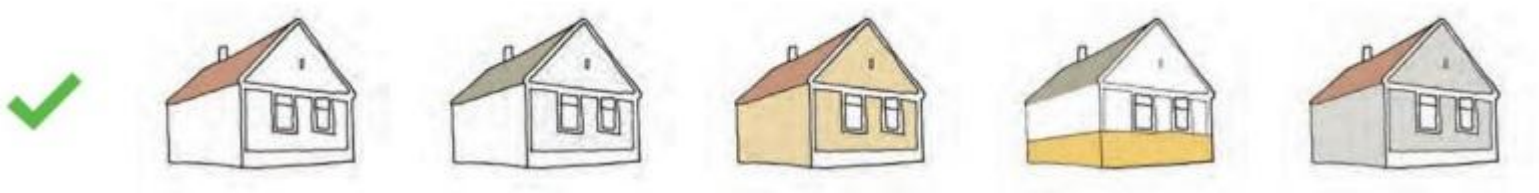

Nyílászárók, ajtók ablakok

A Fő utcán sétálva a jellegzetes hidegkúti házakon jól megfigyelhető, hogy az utcai homlokzat a nyílászárókkal, szellőző nyílásokkal harmonikus egységet alkot. Ingatlanunkon meglévő korabeli szerkezet esetén vegyük észre mekkora érték, felelősség van a kezünkben. Ezek általában jó minőségű értékes asztalos munkák, melyek felújíthatóak, de kidobásuk, cseréjük után elpusztulnak, nem pótolhatók. Manapság lehetőség van a meglévő régi fa nyílászárók hőszigetelő felújítására, illetve a régivel megegyező arányú, osztású finom fa nyílászáró szerkezet gyártására is.

Az ablakok mérete és aránya a tömegalakítástól függetlenül nagyban meghatározza a ház karakterét. Törekedjünk a szimmetrikus elrendezésre, a nyújtott arányok megtartására. Az utcai homlokzaton csak faanyagú ablak alkalmazható, egyéb helyeken válasszunk fa vagy fa mintázatú nyílászárót. Kerüljük a bonyolult profilozású, túl díszes szerkezeteket, válasszunk egyszerűbb elegánsabb nyílászárót.

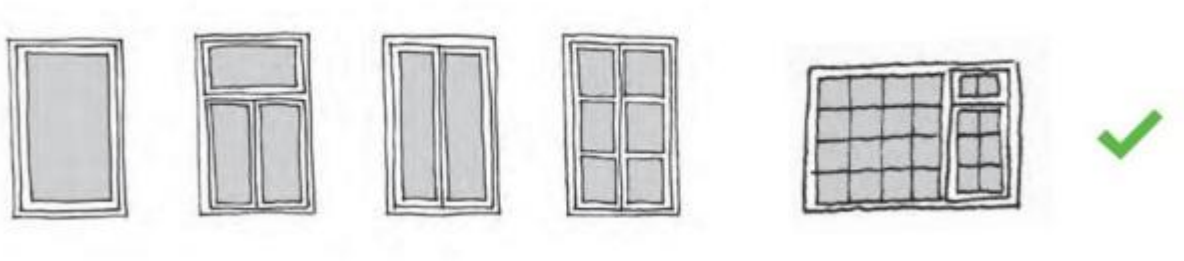

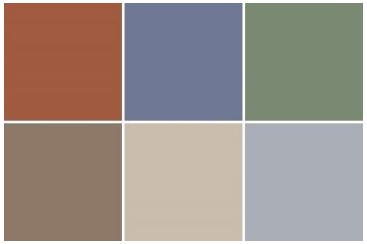

Fehér látszó tokos műanyagredőny használata nem lehetséges, helyette válasszunk rejtett beépített tokot vagy készíttessünk spalettát, zsalugátert, melyek nagyban hozzájárulhatnak házunk egyedi igényes, mégis illeszkedő megjelenéséhez. Hagyományos színeket használjunk, kerüljük az élénk kirívó árnyalatokat.

Egyedileg védett házakon a korabeli nyílászáró szerkezetek felújítva való megtartása mindenképp támogatandó.

Az egytengelyes utcai homlokzatokon lévő 3-mas osztású kapcsolt geréb tokos ablakok, az eredeti kéttengelyes állapottal megegyező cseréje esetén a ház visszanyerheti arányos, szépen formált homlokzatát. (Hidegkút, Fő utca 53. 1960 és 2018)

Részletek

A gépkocsi tároló inkább a telek végébe kerüljön.

Az igényes megjelenésének elengedhetetlen feltétele a részletek gondos megtervezése. Az ingatlanunkhoz tartozó villamos és gázmérőket átépítés esetén próbáljuk rejtve elhelyezni, növényzettel, kerítéssel takarni. A villanyvezeték bekötése ma már földkábelen is megoldható, a gázcsöveket egyszerű bevéséssel el lehet tüntetni a homlokzatról.

Fasor

A Fő utcáról 1937-ben készült képen jól látszik *(kép forrása: Hidegkuti Mihály – Hudi József Hidegkút története)* a mára már az utcakép meghatározó elemévé vált diófasor. Míg a keleti oldalra ültetett fák idősebbek, addig a jobb oldali fasor pár éves telepítésnek tűnik. A tájjelleg megőrzése szempontjából fontos lenne az elhalt fák egységes pótlása, inváziós fajok helyett diófák ültetése a házak előtti közterületre.

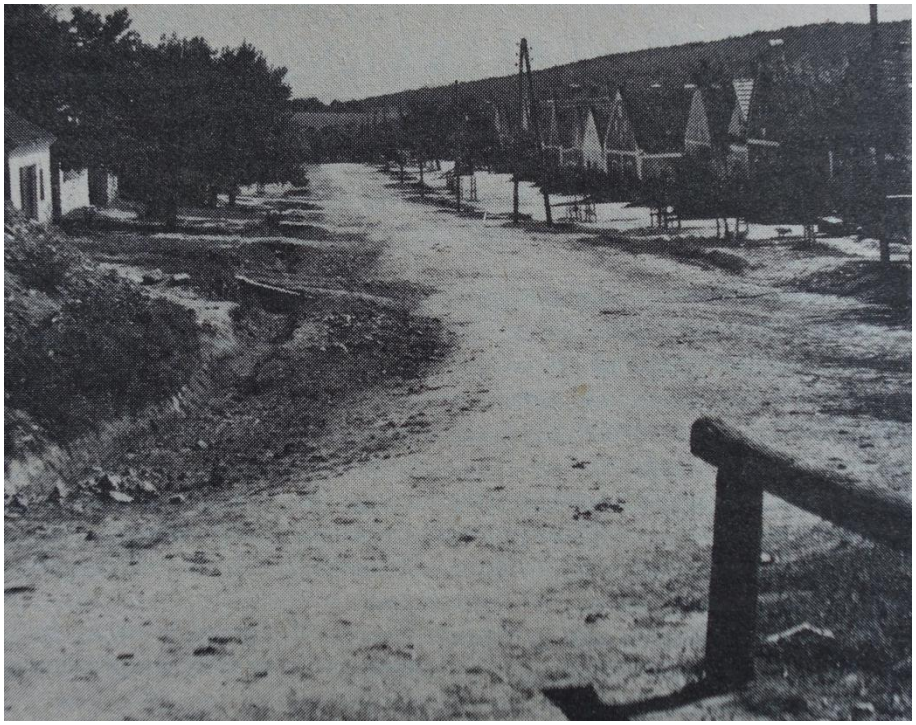

Építészeti példák

GAZDASÁGI ÉPÜLETEK ÉS PAJTÁK

A faluban található, nagyrészt kőből épült, elődeink életmódjához intenzíven kapcsoló gazdasági épületek és pajtasor épülettömegei szerves részei a település egyedi tájképi megjelenésének. A gyakran elhanyagolt, funkciót veszett épületek állapota folyamatosan romlik. Értékeljük a tulajdonunkban lévő, ritka szerkezeteket, ügyeljünk az állagmegóvásukra, a tető és héjalás beázás mentesítésével évtizedekre meghosszabbíthatjuk ezen épületek élettartamát.

A pajtasor több helyen foghíjas, hiányos. Ahol nem áll pajta, ott a sorba illeszkedve az épület újjáépíthető szigorúan alkalmazkodva a szomszédos épületek arányához, magasságához. Nyílásrendszerét tekintve a hátsókert felé forduló homlokzaton középvonalban egy nagy nyílás lehetséges, a belső oldalon nincs megkötés. Üveges ajtó használata esetén nagyméretű világos fedett helyiséget kapunk, mely számtalan célra alkalmas lehet. Próbáljunk ötletes, életmódunkkal összeegyeztethető funkciót találni: állattartás, műhely, közösségi tér, vendégház, nyári konyha stb…

A pajták kő falazata nyersen hagyható, vagy fehér, fehérrel tört föld színnel bevakolható. Héjalásként sima felületű natúr, vagy szürke agyagcserép, szürkepala fedés, hagyományos szürke betoncserép fedés alkalmazható.

A pajtasor helyileg védett elemei helyrajzi szám szerint: 6, 7, 9, 10, 11, 20, 21, 24/3, 27, 29, 54, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 82, 83, 87, 88.

Példák felújított pajta épületekre

Pajtákkal, csűrökkel foglalkozó rendkívül hasznos kiadvány:
https://issuu.com/csikleaderassociation/docs/csurok

HOSSZÚ UTCA – FALUSIAS LAKÓKÖRNYEZET

Terepalakítás

A falun belül is igen változatos terepviszonyok között nagyon figyelni kell a helyes terepalakításra. Új épület tervezésénél a szomszédos épületek terepalakításának figyelembevételével kell a szintvonalakra merőlegesen elhelyezni a házat, törekedve a minimális földmozgatásra. Kövessük a domborzatot, ne okozzunk tájsebet!

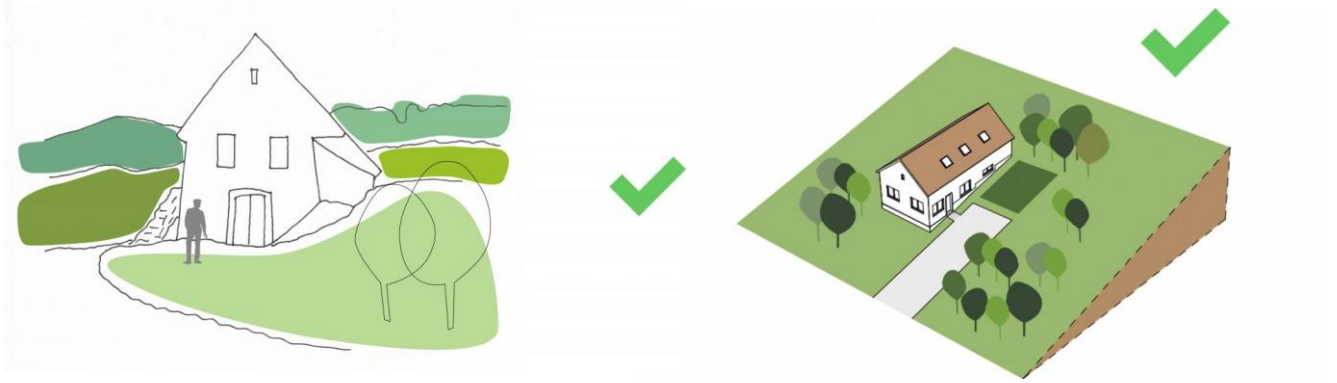

Telepítés, tömeg, lépték

A Hosszú utca telepítés és tömegek szempontjából elég heterogén. A történeti szövet keskeny, hosszú telkein kívül találunk több szélesebb telket is, többnyire a fésűs beépítés a jellemző. Az épületek oldalhatáron állnak, utcára merőleges gerinccel. (Kivétel, pár újabb építésű ház melyek gerince az utcával párhuzamos.) Az utcára az utcafronti beépítés egyaránt jellemző, igazodjunk a szomszédos épületek telepítéshez. Az előírásoktól eltérő főépület és melléképület felújítható, de utcai homlokzatszélessége, magassága, nem nőhet, gerinc és ereszmagassága nem emelkedhet.

Új épület építése esetén arányosan formált egyszerű tömegben gondolkodjunk utcára merőleges gerinccel. A fő épület tömeg utcafronti szélessége 7,5 méternél nagyobb nem lehet, mely szélességet 4 méteren keresztül tartani szükséges. Lejtős telekviszonyok esetén lépcsőztessük a tömeget! A melléképület a főépület meghosszabbításaként helyezhető el. Garázs, műhely utcafrontról nem nyílhat.

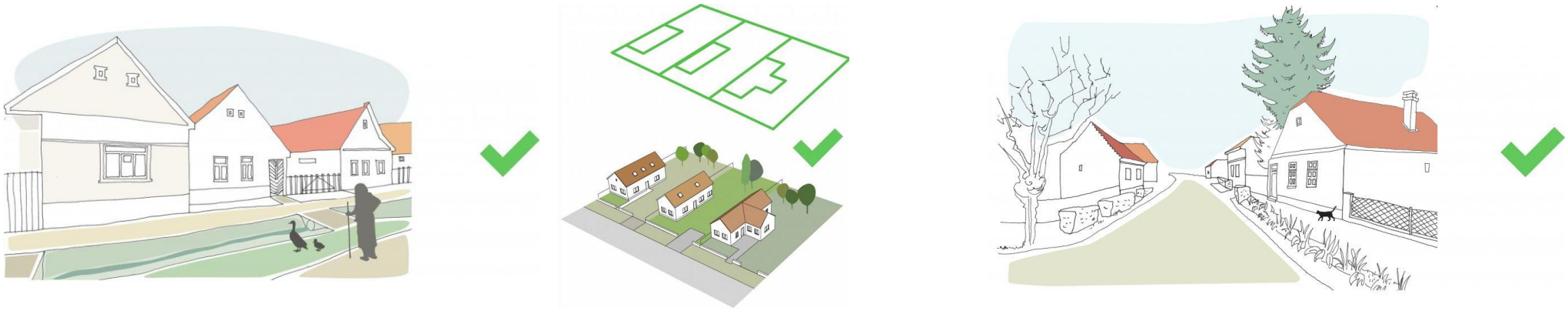

Magasság ereszvonal, tűzfal

Az utcában eltérő az épületek magassága. Nagyon érzékeny pont az épületmagasság kérdése, mert a keskeny telkeken pár centiméter is számít a szomszédos ingatlan benapozása szempontjából, ezért tetőfelújításnál erre figyelemmel kell lenni. A tervezett háznak illeszkednie kell a két szomszédos épület magasságához illetve környezete átlagmagasságához. (az utcai homlokzatoknál azokét nem haladhatja meg)

Tetőforma

Az épületek utcára merőleges gerincű nyeregtetővel létesíthetők 40-45 fokos tetőhajlásszöggel. A tájjelleg megőrzése szempontjából mindenképp támogatandó a jelenleg lekontyolt tetők oromfalának visszaállítása, hiteles rekonstrukcióval. A fő rendeltetésű épület mellett/mögött sorakozó melléképületek gerince is párhuzamos a főépülettel tetőhajlásszöge azonos.

Héjazat, tetőtér, kémény

Héjalásként csak sík égetett natúr vagy szürke színű agyagcserép, vagy azzal formailag megegyező tetőfedés alkalmazható. Meglévő hagyományos palafedés és hagyományos szürke betoncserép fedés felújítható, pótolható. Nem alkalmazható a falusi karaktertől teljesen idegen fémlemezfedés, bitumenes zsindely, táblás lemezfedés, nagyhullámú agyag illetve betoncserép és mediterrán cserépfedés. Antikolt felületképzés nem használható. Tetőfelújításnál fontos szempont a hagyományos nem színezett bádogos szerkezetek használata.

Tetősík ablak és a hagyományos szénabedobóhoz hasonló, egyszerű tetőkiállás elhelyezhető. A tetőablakok kiosztása során törekedjünk a homlokzattal való összhangra és a védett utcaképtől minél távolabbra kerüljön az első ablak. Ökörszem ablak nem készíthető.

A kémények nagyban meghatározzák az épület karakterét. Kerüljük a vakolatlan vékony falazott illetve a szerelt kéményeket. Kialakításánál tartsuk szem előtt a hagyományos, vakolt, falazott nagy testű kéményeket. Melyek színe harmonizáljon az épület színével.

Homlokzat, felület, szín

Utcai homlokzaton erkély, terasz, illetve az oromfal magasságában szellőzőnyílás méretnél nagyobb nyílászáró nem építhető. Kerüljük a nagyméretű faburkolatokat, illetve a ragasztott kőburkolatokat, csempéket, műanyag díszítő elemeket. A történeti település egységes nyugodt tájba simuló megjelenéséhez hozzátartozik a hagyományos, természetes anyag és szín használat (fa, mész, kő stb.)!

A homlokzatokon fehér illetve fehérrel tört föld színeket kell alkalmazni. Kerüljük az élénk, hivalkodó színeket! A vakolatlan falazott kőfal nem jellemző erre a településre, de a melléképületek tekintetében elfogadható. 3 félénél több homlokzati felületképzés ne szerepeljen. Látszó fa burkolatú épület nem készülhet.

Nyílászárók, ajtók ablakok

Az ablakok mérete és aránya a tömegalakítástól függetlenül nagyban meghatározza a ház karakterét. Törekedjünk a szimmetrikus elrendezésre, a nyújtott arányok megtartására. Válasszunk fa vagy fa mintázatú ablakokat. Kerüljük a bonyolult profilozású, túl díszes szerkezeteket, válasszunk egyszerűbb elegánsabb nyílászárót. Az egytengelyes utcai homlokzatokon lévő 3 osztatú kapcsolt gerébtokos ablakok, az eredeti kéttengelyes állapottal megegyező cseréje esetén a ház visszanyeri arányos, szépen formált homlokzatát.

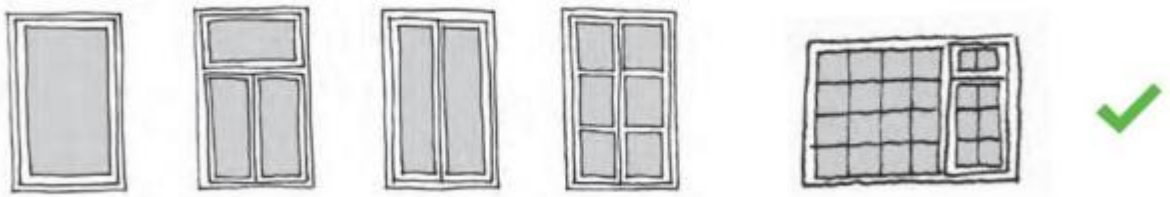

Fehér látszó tokos műanyagredőny használata nem ajánlott, helyette válasszunk rejtett beépített tokos redőnyt, vagy készíttessünk spalettát, zsalugátert, melyek nagyban hozzájárulhatnak házunk egyedi igényes, mégis illeszkedő megjelenéséhez. Hagyományos színeket használjunk, kerüljük az élénk kirívó árnyalatokat.

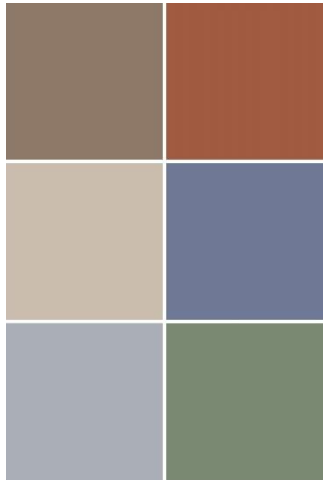

Egyedileg védett házakon a korabeli nyílászáró szerkezetek felújítva való megtartása mindenképp támogatandó.

Részletek

Az igényes megjelenésének elengedhetetlen feltétele a részletek gondos megtervezése. Az ingatlanunkhoz tartozó villamos és gázmérőket átépítés esetén próbáljuk rejtve elhelyezni, növényzettel, kerítéssel takarni. A villanyvezeték bekötése ma már földkábelen is megoldható, a gázcsöveket egyszerű bevéséssel el lehet tüntetni a homlokzatról.

Építészeti példák

ÚJFALU

Terepalakítás

A falun belül is igen változatos terepviszonyok között nagyon figyelni kell a helyes terepalakításra. Új épület tervezésénél a szomszédos épületek terepalakításának figyelembevételével kell a szintvonalakra merőlegesen elhelyezni a házat, törekedve a minimális földmozgatásra. Kövessük a domborzatot, ne okozzunk tájsebet!

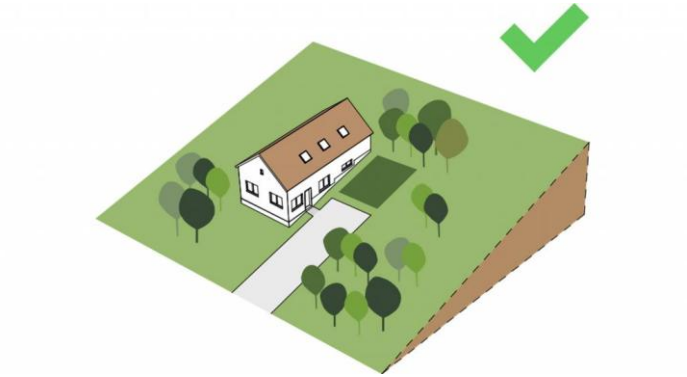

Telepítés, tömeg, lépték

Az új falurészhez tartozó utcák telepítés és tömegek szempontjából elég egyenletesek. A nagytömegű épületek oldalhatáron állnak, a telek szélétől 1 méteres távolságra, utcára merőleges gerinccel. Az előkertes beépítés jellemző, igazodjunk a szomszédos épületek telepítéshez. Az előírásoktól eltérő főépület és melléképület felújítható, de utcai homlokzatszélessége, magassága, nem nőhet, gerinc és ereszmagassága nem emelkedhet.

Új épület építése esetén arányosan formált egyszerű tömegben gondolkodjunk utcára merőleges gerinccel. Lejtős telekviszonyok esetén lépcsőztessük a tömeget! Gondolkodjunk L, T alakú épülettömegben. A melléképület a főépület meghosszabbításaként helyezhető el.
A történeti településképet befolyásoló, érzékeny területen elhelyezkedő 91/66, 89/2, 91/73 helyrajzi számú ingatlanokon a fő épület tömeg szélessége 7 méternél nagyobb nem lehet, mely szélességet a látvány felöli oldalon 4 méteren keresztül tartani szükséges. Garázs, műhely a látványban zavaró oldalról nem nyílhat.

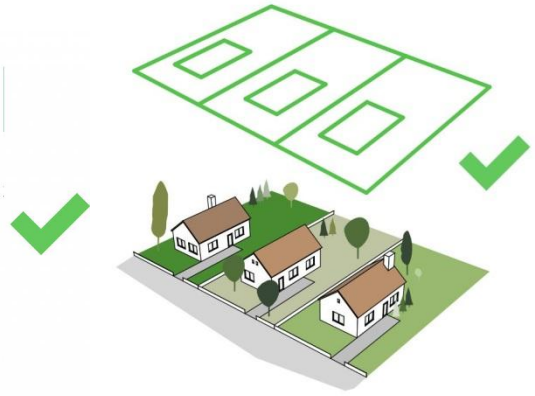

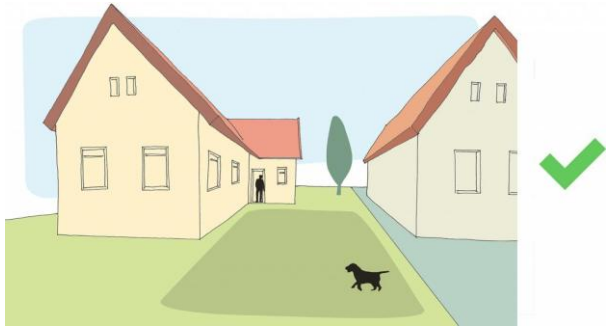

Magasság ereszvonal, tűzfal

Az utcában hasonló az épületek magassága. A tervezett háznak illeszkednie kell a két szomszédos épület magasságához illetve környezete átlagmagasságához. (utcai homlokzatoknál azokét nem haladhatja meg)

Tetőforma

Az épületek utcára merőleges gerincű nyeregtetővel létesíthetők 40-45 fokos tetőhajlásszöggel.
A fő rendeltetésű épület mellett/mögött sorakozó melléképületek gerince is párhuzamos a főépülettel tetőhajlásszöge azonos. A történeti településképet befolyásoló, érzékeny területen elhelyezkedő 91/66, 89/2, 91/73 helyrajzi számú ingatlanokon oromfalas nyeregtetőt kell alkalmazni.

Héjazat, tetőtér, kémény

Héjalásként csak sík égetett natúr vagy szürke színű agyagcserép, vagy azzal formailag megegyező tetőfedés alkalmazható. Meglévő hagyományos palafedés és hagyományos szürke betoncserép fedés felújítható, pótolható. Nem alkalmazható a falusi karaktertől teljesen idegen fémlemezfedés, bitumenes zsindely, táblás lemezfedés, nagyhullámú agyag illetve betoncserép és mediterrán cserépfedés. Antikolt felületképzés nem használható. Tetőfelújításnál fontos szempont a hagyományos nem színezett bádogos szerkezetek használata.

Tetősík ablak és a hagyományos szénabedobóhoz hasonló, egyszerű tetőkiállás elhelyezhető. A tetőablakok kiosztása során törekedjünk a homlokzattal való összhangra és a védett utcaképtől minél távolabbra kerüljön az első ablak. Ökörszem ablak nem készíthető. A történeti településképet befolyásoló, érzékeny területen elhelyezkedő 91/66, 89/2, 91/73 helyrajzi számú ingatlanokon a tetőablakok tetősíkra vetített felülete maximum 10 %-a lehet a tetőnek. A tetőablakok kiosztása során törekedjünk a homlokzattal való összhangra.
A kémények nagyban meghatározzák az épület karakterét. Kerüljük a vakolatlan vékony falazott illetve a szerelt kéményeket. Kialakításánál tartsuk szem előtt a hagyományos, vakolt, falazott nagy testű kéményeket. Melyek színe harmonizáljon az épület színével.

Homlokzat, felület, szín

A történeti település egységes nyugodt tájba simuló megjelenéséhez hozzátartozik a hagyományos, természetes anyag és szín használat (fa, mész, kő stb.)!
A homlokzatokon fehér illetve fehérrel tört föld színeket kell alkalmazni. Kerüljük az élénk, hivalkodó színeket! A vakolatlan falazott kőfal nem jellemző erre a településre, de a melléképületek tekintetében elfogadható. 3 félénél több homlokzati felületképzés ne szerepeljen. Látszó fa burkolatú épület nem készülhet. Kerüljük a nagyméretű faburkolatokat, illetve a ragasztott kőburkolatokat, csempéket, műanyag díszítő elemeket.
A történeti településképet befolyásoló, érzékeny területen elhelyezkedő 91/66, 89/2, 91/73 helyrajzi számú ingatlanok látvány felöli homlokzatán erkély illetve az oromfal magasságában szellőzőnyílás méretnél nagyobb nyílászáró nem építhető.

Nyílászárók, ajtók ablakok

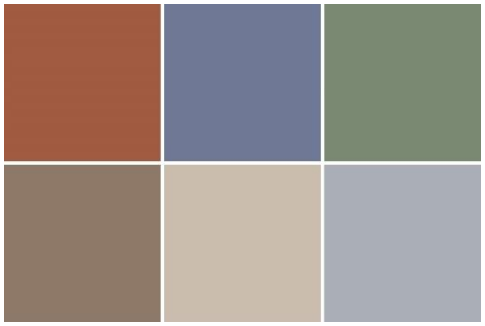

Az ablakok mérete és aránya a tömegalakítástól függetlenül nagyban meghatározza a ház karakterét. Törekedjünk a szimmetrikus elrendezésre, a nyújtott arányok megtartására. Válasszunk fa vagy fa mintázatú ablakokat. Kerüljük a bonyolult profilozású, túl díszes szerkezeteket, válasszunk egyszerűbb elegánsabb nyílászárót.

Fehér látszó tokos műanyagredőny használata nem ajánlott, helyette válasszunk rejtett beépített tokos redőnyt, vagy készíttessünk spalettát, zsalugátert, melyek nagyban hozzájárulhatnak házunk egyedi igényes, mégis illeszkedő megjelenéséhez. Hagyományos színeket használjunk, kerüljük az élénk kirívó árnyalatokat.

Részletek

Az igényes megjelenésének elengedhetetlen feltétele a részletek gondos megtervezése. Az ingatlanunkhoz tartozó villamos és gázmérőket átépítés esetén próbáljuk rejtve elhelyezni, növényzettel, kerítéssel takarni. A villanyvezeték bekötése ma már földkábelen is megoldható, a gázcsöveket egyszerű bevéséssel el lehet tüntetni a homlokzatról.

Fasor

Az Ifjúság utcában az utcakép meghatározó elemévé vált a közterületen, ritmusosan elültetett fasor. Az egységes utcaképi megjelenés érdekében fontos lenne az elhalt, hiányzó fák egységes pótlása a házak előtti közterületen. Megfontolandó hasonló, honos fákból álló fasor telepítése a Patak, illetve Harang utca közterületeire.

Építészeti példák:

Szigligeti családi ház, Tervezők: Bulcsú tamás és Fortvinger Éva DLA, fotó: Bujnovszky Tamás

KERESKEDELMI ÉS SZOLGÁLTATÓ TELEPÜLÉSRÉSZ

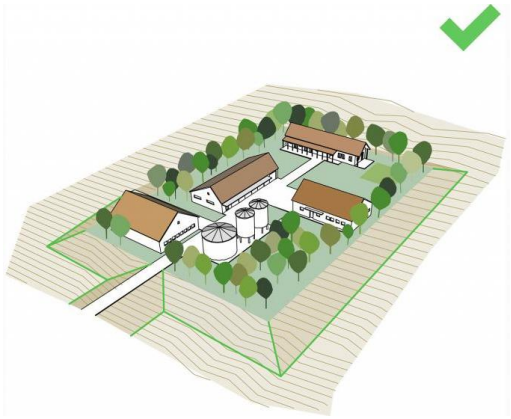

Ezek a településrészek látványvédelmi szempontból kritikus helyeken találhatóak. Míg a kőfeldolgozó területe közvetlen szomszédos a történeti településmaggal, addig a volt major területe településképi szempontból meghatározott terület.

Új épület elhelyezése minimális tereprendezés mellett, tájba illeszkedően lehetséges, inkább több kisebb, egyszerű épülettömeggel. Elsődleges szempont a hagyományos szerkezetek, anyagokat, oromfalas, 40-45 fok közötti hajlásszögű magas tetőt. Harsány színek használata nem engedélyezett, a fehér és a föld színekkel tört fehér szín elfogadható. Csarnok jellegű fém szerkezetű épület nem készülhet.

A meglévő épületek a megadott paraméterek mellett felújíthatóak, de eresz és gerincmagasságuk nem emelkedhet.

Új épület építése és meglévő felújítása a jogszabályi előírások betartása mellett abban az esetben lehetséges ha a tájra gyakorolt hatást ábrázoló látványterv elfogadásra került.

A tájjelleg és az illeszkedés megőrzése érdekében rendkívül fontos a megfelelő mértékű és minőségű növénytelepítés arra jogosult szakember által készített tervek alapján és a zöldfelületi előírások betartása. Ezen településrészek zöldfelületének ¾ részén ajánlatos több szintű növényzet telepítése, melynek nagyrésze a területek lehatárolására, takarására szolgáló honos takarónövényzet kell legyen. (A tájjellegű növényfajok kiválasztásához lásd a növényjegyzéket.)

Kerítésként 90%-ban áttört fém vagy faoszlopra szerelt vadháló illetve villanypásztor fogadható el.

LOVASTANYA (NAGYKITERJEDÉSŰ SPORTTERÜLET)

A helyi értékvédelmi területen belül, a templom műemléki környezetében, látványvédelmi szempontból kiemelkedő helyen helyezkedik el a lovastanya. A Kálvária felől a nagykiterjedésű épületek részben takarják a templomot és a falut.

A meglévő épületek a megadott paraméterek mellett felújíthatóak, de eresz és gerincmagasságuk nem emelkedhet. Új épület építése több kisebb, egyszerű épülettömeggel történhet. Elsődleges a hagyományos szerkezetek, anyagok, oromfalas, 40-45 fok közötti hajlásszögű magas tető alkalmazása. Harsány színek használata nem engedélyezett, a fehér és a föld színekkel tört fehér szín elfogadható. Új épület építése és meglévő felújítása a jogszabályi előírások betartása mellett abban az esetben lehetséges ha a tájra gyakorolt hatást ábrázoló látványterv elfogadásra kerül.

A tájjelleg és az illeszkedés megőrzése érdekében rendkívül fontos a megfelelő mértékű és minőségű növénytelepítés arra jogosult szakember által készített tervek alapján és a zöldfelületi előírások betartása. Ezen településrészek zöldfelületének 1/3 részén ajánlatos több szintű növényzet telepítése, melynek nagyrésze a területek lehatárolására, takarására szolgáló honos takarónövényzet kell legyen. (A tájjellegű növényfajok kiválasztásához lásd a növényjegyzéket.)

Kerítésként belterületen alacsony, áttört léckerítés, külterületen 90%-ban áttört fém vagy faoszlopra szerelt vadháló, léckerítés illetve villanypásztor fogadható el.

BEÉPÍTÉSRE NEM SZÁNT TERÜLETEK

Általánosan javasolt ezen területek beépítetlen jellegének megőrzése. Földszín feletti elektromos hálózati vagy hírközlési és reklámcélú építmény a tájképvédelmi jelentőségű területeken nem helyezhető el. Egyéb külterületi helyeken földszín feletti elektromos hálózati vagy hírközlési berendezés, átjátszó tájképbe illeszkedő fa szerkezetű kilátótoronyban elrejthető.
A külterületen álló Rejhardt malom felújítása esetén az Ófalu településrészre megadott paramétereket kell alkalmazni.

Szántóföld, rét, legelő

Fontos szempont a mezőgazdasági célú építmények „tájba illesztése”, inkább több kisebb, egyszerű épülettömeggel. Elsődleges a hagyományos szerkezetek, anyagok, oromfalas, 40-45 fok közötti hajlásszögű magas tető alkalmazása. Harsány színek használata nem engedélyezett, a fehér és a föld színekkel tört fehér szín elfogadható. Csarnok jellegű fém szerkezetű épület nem készülhet.

Kerítések és karámok készítéséhez 80%-ban áttört, természetes anyagból készülő natúr színű anyagok elfogadhatók, fa oszlop vadhálóval illetve villanypásztor.
A meglévő épületek a megadott paraméterek mellett felújíthatók, de eresz és gerincmagasságuk nem emelkedhet. Új épület építése és meglévő felújítása a jogszabályi előírások betartása mellett abban az esetben lehetséges ha a tájra gyakorolt hatást ábrázoló látványterv elfogadásra került.

Csak extenzív jellegű, vagy természet- és környezetkímélő gazdálkodási módszerek alkalmazhatók, a kialakult tájhasználatot csak a természeti értékek sérelme nélkül szabad megváltoztatni.

Erdő

Az erdők 3 különböző övezetbe tartoznak. Védett erdőterületen sem épület sem építmény nem helyezhető el. Védő erdőterületen építmény csak indokolt esetben építhető. Gazdasági rendeltetésű erdőterületen előírás a natúr színű természetes anyaghasználat, a természeti környezethez való illeszkedés. Kerítésként fa oszlopos vadháló, illetve villanypásztor használható. Erdőtelepítés, külterületi fásítás kizárólag őshonos fafajokkal végezhető.
10 m beépítési magasságot meghaladó építmény - kápolna, kizárólag kilátó rendeltetésű építmény, víztorony kivételével - nem létesíthető, csarnok jellegű épület, reklámcélú hirdető építmény elhelyezése nem engedélyezhető.

6. ÁLTALÁNOS ÉPÍTÉSZETI ÚTMUTATÓ AZ ÖSSZES TELEPÜLÉSRÉSZRE

KERÍTÉS

A kerítés és a kert szintén az ingatlanunk szerves részét képezik, melyek meghatározzák házunk, településünk egységes karakterét. Régen a faluban nem volt kerítés a közterület felé, csak a házak folytatásában 2 telek elválasztására használták a tömör kőkerítéseket egészen a keresztpajtákig. Ezek a kőfalak minimum 50-60 cm vastagon rakott jellegzetes falazással készült szerkezetek. Újjáépítésük esetén ügyeljünk a falazás minőségére, fekvő, illeszkedő, szabályosabb köveket használjunk, az apróbb, szabálytalan alakúakat inkább a falazat belsejébe helyezzük. Helyben bányászott, Hidegkútra oly jellemzős szürkés-sárgás mészkővel dolgozzunk. A faluban sok szépen falazott kőfalat láthatunk.

Az utcafronton lévő kerítés magassága nem haladhatja meg az 160 cm-t és 50 %-ban áttörtnek kell lennie. Használjunk természetes anyagokat, natúr színeket. Alacsony kő vagy vakolt tégla lábazat felett egyszerű deszkakerítést készítsünk, vagy alkalmazhatunk hagyományos léckerítést is. Kapunak is egyszerű mintát válasszunk. A régi Haidekker féle kerítések egyedi hangulatot kölcsönöznek, ma már nem beszerezhetőek, felújításuk ajánlott. A belátást inkább növények telepítésével akadályozzuk. Ne használjunk élénk színeket.

REKLÁMHORDOZÓK

A település rendezett egységes megjelenéséhez hozzátartozik a reklámhordozók, cégtáblák utcaképbe való illesztése, igényes megjelenése. A hirdetés az épület szerves része, azt a környezetével együtt kell kezelni, ahhoz igazítani. Reklám elhelyezése közterületen csak az arra kijelölt felületeken lehetséges. Építményeken kerítéseken cégtábla, cégér, címtábla, saját vállalkozást népszerűsítő reklám helyezhető el. Ajánlott a kisebb méretű, szakember által megtervezett, időtálló anyagból készült táblák, feliratok használata. Igényes megoldás a homlokzat színéhez és arányaihoz igazodó festett felirat. Kerüljük a harsány színeket!
Hirdetés és reklámcélú építmény, szerkezet építése nem lehetséges.
Védett területen, egyedileg védett ingatlanokon és a házak tetőzetén reklámhordozó nem helyezhető el.

A helyi értékek bemutatását szolgáló tájékoztatás elemei előzetes gondos tervezés és egyeztetés után kihelyezhetőek.

KÜLTÉRI EGYSÉGEK, PARABOLA ANTENNÁK, RIASZTÓK, STB…

Az utcaképek védelme érdekében napkollektor és napelem elhelyezésénél törekedjünk az utcafronttól minél távolabb eső vagy hátsókertre néző tetőfelület használatára. A berendezést a tető hajlásszögével megegyező szögben telepítsük, a tetősíkjától különböző szögben álló építmény nem megengedhető.
Különböző kültéri egységek (klímaberendezés, parabola antenna, riasztó stb…) az épület tetőzetén és utcai homlokzatán nem helyezhetőek el. Válasszuk az oldalhomlokzat egy kevésbé látszó felületét vagy telepítsük az eszközt a kertünkbe.

KÜLTÉRI ELEKTROMOS ÉS HÍRKÖZLÉSI BERENDEZÉSEK

Hírközlési berendezések önálló építményként a falu kül- és belterületén nem elhelyezhetőek. Templom harangtornyába, illetve egyéb fa anyagú kilátótoronyba rejtetten integrált megoldás, az érintett felek belegyezése esetén elfogadható megoldás. Új elektromos kábel elhelyezése csak terepszint alatt való elhelyezéssel megoldható.

TRANSZFORMÁTOR

A faluközpontban, a játszótér mellett álló, faluképet zavaró oszloptranszformátor (hrsz.: 91/78) felújítása esetén transzformátor ház kialakítása szükséges. A településképi szempontból igen érzékeny helyen álló építmény homlokzati kialakításának és színének illeszkednie kell a környezetébe, ezért kialakítás esetén előzetes konzultáció szükséges. (Telepítésnél be kell tartani a 2000. évi CXII. Balaton törvény vonatkozó előírásait.)

7 KÖZTERÜLETEK ÉPÍTÉSZETI ÚTMUTATÓJA – Ajánlások és jó példák

Az élhető településhez nem csak szépen megőrzött és jól hasznosított régi és kiváló minőségű új épületek szükségesek, hanem a közösen használt területek rendezettsége és tisztasága is. Sajnos sokak által elfogadhatónak gondolt álláspont, hogy csak az az enyém, ami jogilag az én tulajdonom, a kerítésemen vagy bejárati ajtómon belül kezdődik, a többi az önkormányzaté vagy az államé, az ő dolguk, hogy milyen állapotok uralkodnak ott. Az, hogy az adott közösség mennyire érzi magáénak lakóhelyét, az legjobban a közterületek állapotán látszik. A rendetlenség és a vizuális káosz térnyerése nagyon gyors mindenhol, ahol a magánérdek a köz érdeke elé kerül. **A tisztaság, a folyamatos takarítás persze nem csak az eldobált csikkek összeszedését jelenti, a rendteremtésre fizikai és tágabb, szimbolikus értelemben is szükség van.**

A falu területén nagyon sok az idős értékes fa, tájjellegű gyümölcsfa. Szakszerű felmérésük, kezelésük és megőrzésük mindenképp támogatandó.

Burkolat, utcabútor

Magántulajdonú ingatlanok mellett a közös területek igényes, szakember által tervezett kialakítása járul hozzá leginkább egy hiteles, szerethető településképhez. Hidegkút közterületeinek meghatározó részét a zöldfelületek után az autóutak és járdák adják. Ezek felújításához érdemes lehet közúttervező mérnök mellett tájépítész mérnök bevonása, hogy ne csak „jogszabályilag” legyen szép egy utca vagy járda felület, hanem esztétikailag is. Gondolkodjunk természetes anyagok használatában, kombináljuk a kőburkolatot az aszfalttal, vagy nagyobb méretű betonlapokkal. Szegélynek alkalmazzunk követ, fát.

A zöldfelületeknél törekedjünk a minimális burkolt felület alkalmazására. Mindenképp természetes anyagban használjunk: kő, stabilizált zúzott kő, mulcs stb… Utcabútor választásánál részesítsük előnyben az egyszerű, de elegáns formákat és a természetes anyagokat.

Temetők

A temetők területei szerves részét képezik a falu tájban való megjelenésének. A település ezen részei átmenetet képeznek az épített és a természeti környezet között. Törekedni kell az egyensúly fenntartására a természetes közeg megőrzésére. Kerítésként drótkerítés (nem műanyag bevonatú) illetve egyszerű natúr színű léckerítés elfogadható, de többszintű, honos növénysáv is telepíthető. Az utak burkolataként csak természetes anyag (kő, zúzott kő stb.) használata lehetséges.

A meglévő ravatalozók felújítása esetén elvárható az egyszerű, arányos tömegalakítás, letisztult, puritán homlokzatképzés és a természetes anyaghasználat (sima felületű agyagcserép, fa tetőszerkezet, fehér, vagy földszínnel tört fehér vakolt falazat, fa nyílászáró stb…)

Patakpart - Hidegkúti Séd

A települést ketté osztó hidegkúti séd patakot a településtől északra, az egykori középkori falu közelében eredő források táplálják. A falu keleti részén eredő forrás az ötvályú itatón keresztül a kertek alatt a falu déli végénél torkollik bele a Sédbe. A vízhozam az elmúlt évszázadban folyamatosan csökkent, mi sem bizonyítja jobban, mint a patak mellé települt, mára funkciót vesztett 3 malom. A forrástól indulva az értékes patakpart kitisztásával, tanösvény kijelölésével a település egy újabb, mindenki számára élvezhető egyedi „zöldterülettel” gazdagodhatna, melynek méltó folytatása lehetne az Evetes-völgy és az egykori Rejhardt malom felfedezése.

8. KERTEK, ZÖLDFELÜLETEK KIALAKÍTÁSA - NÖVÉNYTELEPÍTÉSI JAVASLAT

KERT KIALAKÍTÁSA

A jól megtervezett, igényes kert a „házunk része”. Törekedjünk a környezethez illő burkolt felületekre, használjunk bontott anyagokat, helyi kőburkolatot. Sövény és kőfalra, épületekre futatott növények alkalmazásával finom átmenetet képezhetünk az épített és természeti környezet között. A kertekben fa szerkezetű, burkolatú melléképület nem helyezhető el. *(képek forrása*: *http://www.worthminer.com/backyard-landscaping-ideas/49/, https://trouvais.com/2010/04/17/my-garden/)*

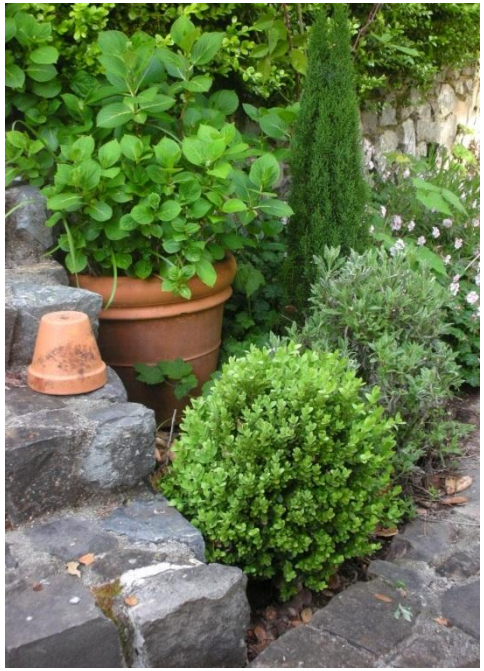

A BALATON_FELVIDÉKI NEMZETI PARK ÁLTAL TELEPÍTÉSRE JAVASOLT NÖVÉNYZET (*Forrás: https://www.bfnp.hu/hu/novenyjegyzek)*

Az alábbi jegyzék ajánlás, a felsoroltakon kívül számos további honos növényfaj megtalálható, alkalmazható. A jegyzék a települési területeken ajánlott növényfajokat, kertészeti kultúrát tartalmazza, nemesített növények alkalmazásával. A tájidegen növényzet alkalmazását mindenképpen kerülni kell.

Védett fajok nem gyűjthetők és nem telepíthetők!

Az itt megadott általános jegyzéket az élőhelyi adottságok, települési hagyományok tovább árnyalhatják.

A LAKÓTERÜLET KERTJE

Javasolt kialakításának előzménye és mintája a parasztkertek hagyománya, melynek számos vonása ma is megtalálható a Balaton-felvidék településein. Ez kiegészíthető a klimatikus adottságoknak megfelelő, honos növényzettel.

Gyepterületek

Kialakításuknál a lakókertben az egyetlen fajból álló, fajszegény gyepek helyett a területen előforduló több fűfaj és más alacsony lágyszárú növényzet használatával virágos gyep létesítése javasolt. Kialakítása természetes úton, vagy fűmag keverék vetésével történhet. (Pl. Sport keverékkel megerősödő gyepre Margitsziget keverékkel és apró díszítő lágyszárúakkal fajgazdag, természetes hatású pázsit telepítése.) A gyep szélein, vagy a kevésbé taposott foltokban a környék szép vadvirágai {äzoknak kertészeti változatai} ültethetők. Többféle fűmag használatával a természeteshez közelebb álló gyep kialakítása.

Javasolt alkotók:
francia perje *(Arrhenatherum elatius)*, karcsú fényperje *(Koeleria cristata)*, prémes gyöngyperje *(Melica ciliate)*, sziklai csenkesz *(Festuca pseudodalmatica)*, kései perje *(Cleistogenes serotina)*, vékony csenkesz *(Festuca valesiaca)*

-A fű felületét apró növésű lágyszárúak díszíthetik, pl. százszorszép *(Bellis perennis)*, vajszínű ördögszem *(Scabiosa ocroleuca)*, kakukkfű *(Thymus sp)*, veronika fajok *(Veronica sp)*, hasznos földitömjén *(Pimpinella saxifraga)*, fehér here *(Trifolium repens)*

- A gyep széleinél, vagy kevésbé taposott foltokban telepíthetők, pl. török hóvirág *(Galanthus elwesii)* széles levelű salamonpecsét *(Polygonatum latifolium)*, illatos ibolya *(Viola odorata)*, gyöngyvirág *(Convallaria majalis)*.

A kertet szegélyezhetik alacsony növésű, ill. helyenként magasabb virágos növények. Kedvező a fűszer és gyógynövények használata is. A kerítések, támfalak felületét díszcserjék sora élénkítheti. Nagyobb felület esetén feltétlenül szükséges a kőbástyára, kerítésre felkúszó, vagy lecsüngő növényzet telepítése.

Alacsony növésű szegélyvirágok

porcsinrózsa *(Portulaca grandiflora)*, petúnia *(Petunia hybrida)*, árvácska *(Viola wittrockiana)*, körömvirág *(Calendula oficinalis)*, jácintok *(Hyacinthus sp)*, lila sáfrány *(Crocus vernus)*, fehér nárcisz *(Narcissus poeticus)*, aranysáfrány *(Crocus aureus)*, csupros nárcisz *(Narcissus pseudonarcissus)*, kék nőszirom *(Iris germanica)*, tazetta nárcisz *(Narcissus. tazetta)*, pompás nárcisz *(Narcissus incomparabil is)*, törökszegfű *(Dianthus barbatus)*, törpe bársonyvirág *(Tagetes patula)*, kerti szegfű *(Dianthus caryophyllus)*, búzavirág *(Centaurea cyanus)*, habszegfű fajok *(Silene sp.)*, szikla-bőrlevél *(Bergenia crassifolia)*

Magasabb kerti virágok

nefelejcs *(Myosotis silvestris)*, tornyos harangvirág *(Campanula pyramidalis)*, ezüstös pipitér *(Anthemis biebersteiniaia)*, kerti margaréta *(Chrysanthhemum maximum)*, estike *(Hesperis matronalis)*, mezei margaréta *(C. leucantheum)*, erdei szellőrózsa *(Anemone sylvestris)*, kerti szarkaláb *(Consolida ajacis)*, fehér liliom *(Lilium candidum)*, japán árnyliliom *(Hosta lancifolia)*, tűzliliom *(Lilium bulbiferum)*, pálmaliliom *(Yucca filamentosa)*, tulipánfélék *(Tulipa sp.)*, bugás lángvirág *(Phlox*

paniculata), oroszlánszáj *(Antirrhinum majus)*, kerti fátyolvirág *(Gypsophila elegans)*, bárányfarok, nagy meténg *(Vinca major)*

Kerti díszként is használható fűszer- és gyógynövények

izsóp *(Hypossus officinalis)*, levendula *(Lavandula angustifolia)*, rozmaring *(Rosmarinus officinalis)*, kerti ruta *(Ruta graveolens)*, orvosi zsálya *(Salvia officinalis)*, kakukkfű fajok *(Thymus serpyllum, T. sp.)*, bazsalikom *(Ocymum basalicum),* szurokfű *(Origanum vulgare)*

Kerítést kísérő díszcserjék

kerti madárbirs *(Cotoneaster horizontalis)*, tűztövis *(Pyracantha coccinea)*, egybibés galagonya *(Craetegus monogyna)*, nyári orgona *(Buddleia davidii)*, mályva *(Hibiscus siriacus)*

Felkúszó és lecsüngő növényzet (támfalra, kerítéshez, kőfal elé)

trombita folyondár *(Campsis radicans)*, sarkantyúka *(Tropaeolum majus)*, tatár lonc *(Lonicera tatarica)*, magyar lonc *(Lonicera tellmaniana)*, borostyán *(Hedera helix)*, kék hajnalka *(Ipomoea tricolor)*, ligeti szőlő *(Vitis silvestris)*, bíboros hajnalka *(Ipomoea purpurea)*, lila akác *(Wisteria sinensis)*

Kőfalakat, támfalakat élénkítő növényzet (a kúszónövényekkel együtt alkalmazva)

sziklai ternye *(Alyssum saxatile)*, fehér varjúháj *(Sedum album)*, rózsás kövirózsa *(Sempervivum marmoreum)*, borsos varjúháj *(Sedum acre)*, valamint kertészetekben kapható termesztett fajok

A lakótelek fái

A régi falusi kertekben jellemzőek a haszonfák voltak, főleg a kevés permetezést igénylő gyümölcsfák. Más fát csak megtűrtek - nem vágtak ki -, ha kivételesen szép volt. pl. kislevelű hárs *(Tilia cordata)*, berkenye *(Sorbus sp.)*, vadkörte *(Pyrus pyraster)*, tölgy *(Quercus sp.)*, tájfajták

Javasolt gyümölcsfák és cserjék

dió *(Juglans regia)*, kajszibarack *(Prunus armeniaca)*, őszibarack *(Prunus persica)*, mandula *(Prunus dulcis)*, szilva *(Prunus domestica)*, meggy *(Prunus cerasus)*, cseresznye *(Cerasus sp.)*, alma *(Malus domestica)*, körte *(Pyrus communis)*, eperfa *(Morus alba)*, szőlő *(Vitis vinifera)*, füge *(Ficus carica)*, málna *(Rubus ideaus)*, piros ribizli *(Ribes spicatum)*, egres *(Ribes uva-crispa)*, mogyoró *(Corylus avellana)*

Sajátos hangulatot adhat a különféle dísztökök *(Cucurbita pepo)*, a kúszó bab *(Phaseolus sp.)*, napraforgó *(Helianthus annuus)* mértéktartó alkalmazása.

A lakótelken a felsorolt növényfajokból ízléssel összeválogatva alakítható ki a virágos gyep, néhány árnyékot adó (gyümölcs)fa, a széleken cserjék, virágok, a kerítést kísérő magasabb virágok vagy cserjesor, a nagyobb függőleges felületeket vagy kőfalat derítő kúszónövények, sziklai növényzet. A lakóházat, tornácot, falmélyedéseket cserepes dísznövények gazdagíthatják, legjellemzőbb a muskátli *(Pelargonium zonale).*

KÖZTERÜLETEK, PARKOK NÖVÉNYZETE

Alapvető szempont, hogy a területen honos növényfajok, fák és cserjék {és azok kertészeti változatainak} használatával kerüljenek kialakításra. Nagyszámú fa, bokor alkalmazása esetén a lágyszárúak, virágok a kezelt parkok jellegét kevésbé határozzák meg. A növények nemesítésével a távoli területeken honos virágok mindennapi alkalmazása elterjedt. A díszparkokban a honos fajok alkalmazása mellett lágyszárúak esetében kisebb mértékben elfogadott a zöldfelületek karakteréhez igazodó nemesített más fajok ültetése is.

Fák a településközpontban, a templom körül és a jelentősebb középületeknél

kislevelű hárs *(Tilia cordata)*, vadgesztenye vagy bokrétafa *(Aesculus hippocastanum)*, molyhos tölgy *(Quercus pubescens)*, kocsánytalan tölgy *(Quercus petrae)*

További ajánlott fafajok

mezei juhar *(Acer campestre)*, mezei szil *(Ulmus minor)*, magas kőris *(Fraxinus exceksior)*, virágos v. mannakőris *(Fraxinus ornus)*, madárberkenye *(Sorbus aucuparia)*
Színezheti az összetételt egy-egy rezgő nyár *(Populus tremula)*, nyír *(Betula pendula)*, eperfa *(Morus alba)*.

Cserjék

madárbirs *(Cotoneaster sp.)*, cserszömörce *(Cotinus coggygria)*, egybibés galagonya *(Crataegus monogyna)*, kecskerágó *(Euonymus sp.)*, veresgyűrű som *(Cornus sanguinea)*, kökény *(Prunus spionosa)*, közönséges fagyal *(Ligustrum vulgare),* mogyoró *(Corylus avellana)*

Képek forrása:
- francia perje - http://kelenvolgyidiszfaiskola.lapunk.hu/?modul=oldal&tartalom=1188614
- prémes gyöngyperje - https://en.wikipedia.org/wiki/File:Melica_ciliata_-_Berlin_Botanical_Garden_-_IMG_8545.JPG
- vékony csenkesz - http://navigate.botanicgardens.org/weboi/oecgi2.exe/INET_ECM_DispPl?NAMENUM=37992&DETAIL=1#images
- százszorszép - https://keyserver.lucidcentral.org/weeds/data/media/Html/bellis_perennis.htm
- vajszínű ördögszem - https://hu.wikipedia.org/wiki/Vajsz%C3%ADn%C5%B1_%C3%B6rd%C3%B6gszem
- kakukkfű - http://gyorgytea.hu/gyorgyteak/egyedi-teak/mezei-kakukkfu-thymus-serpyllum
- török hóvirág - https://carolynsshadegardens.com/tag/galanthus-elwesii-hiemalis-group/
- illatos ibolya - http://termeszetesegeszseg.blog.hu/2015/03/26/a_tavasz_hirnoke_az_illatos_ibolya
- gyöngyvirág - https://gyogyszerfutar.hu/magazin/gyongyvirag-b458.html
- kislevelű hárs - http://citygreen.hu/kislevelu-hars-tilia-cordata-gondozasa/
- berkenye - https://en.wikipedia.org/wiki/Sorbus#/media/File:Sorbus_aucuparia_aka_rowan.jpg
- vadkörte - https://hu.wikipedia.org/wiki/F%C3%A1jl:Magyar_vadk%C3%B6rte_term%C3%A9sei.jpeg
- dió - https://www.hazipatika.com/taplalkozas/gyogynovenyek/cikkek/mire_hasznalhatjuk_a_diofalevelet/20170630101416
- szilva - https://hu.wikipedia.org/wiki/Nemes_szilva
- alma - http://en.hortipedia.com/wiki/Malus_domestica
- mogyoró - http://www.szepzold.hu/mit_rejt_a_mogyorobokor
- vadgesztenye - http://brainmanpictures.piwigo.com/picture?/4493/category/99-novenyfajok_a_z
- mezei juhar - http://www.terra.hu/fak/html/acer.campestre.html
- mezei szil - http://termeszetbolond.hu/Magyarorszag-novenyvilaga/Mezei-szil/Mezei-szil-termese
- madárberkenye - https://hu.wikipedia.org/wiki/Mad%C3%A1rberkenye
- madárbirs - https://www.fitoland.hu/kategoriak/mediterran_novenyek_53/kerti_madarbirs_10561
- cserszömörce - https://www.disznovenywebaruhaz.hu/bibor-cserszomorce_cotinus-coggygria-royal-purple
- egybibés galagonya - https://www.tunderkertje.hu/diszcserjek/crataegus-monogyna-egybibes-galagonya/1512
- porcsinrózsa - https://www.fitoland.hu/kategoriak/novenyek_18/porcsinrozsa_kukacvirag_7694
- lila sáfrány - https://pixabay.com/hu/s%C3%A1fr%C3%A1ny-tavaszi-vir%C3%A1g-lila-1195734/
- csupros nárcisz - http://wiki.eanswers.com/hu/S%C3%A1rga_n%C3%A1rcisz
- nefelejcs - https://www.orszagalbum.hu/nefelejcs_p_17069
- margaréta - http://mamkalekvar.blogspot.hu/2014/06/elkesett-margareta.html
- erdei szellőrózsa - https://www.tunderkertje.hu/uj-termekek/anemone-sylvestris-erdei-szellorozsa/1991
- izsóp - https://hu.wikipedia.org/wiki/Izs%C3%B3p
- levendula - http://www.szentesimag.hu/gyogy-fuszernovenyek/levendula/lavandula-angustifolia#!prettyPhoto
- rozmaring - http://ankert.hu/rozmaring-gondozasa-termesztese-betakaritasa-es-felhasznalasa/
- nyári orgona - https://en.wikipedia.org/wiki/Buddleja_davidii_%27Dart%27s_Papillon_Blue%27
- trombitafolyondár - https://hu.wikipedia.org/wiki/Trombitafolyond%C3%A1r
- sarkantyúka - http://tropical.theferns.info/image.php?id=Tropaeolum+majus
- sziklai ternye - http://kertimado.blogspot.hu/2011/08/2010-aprilis-8bejegyzes.html
- fehér varjúháj - http://www.sedumphotos.net/v/sedum-a/Sedum+album+Athoum+_2_.jpg.html?g2_imageViewsIndex=2
- rózsás kövirózsa - https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Sempervivum_marmoreum.jpg
- kökény - https://hu.wikipedia.org/wiki/K%C3%B6k%C3%A9ny_(n%C3%B6v%C3%A9nyfaj)

Felhasznált irodalom

- Hidegkuti Mihály - Hudi József: Hidegkút története

- Éri István: Veszprém megye régészeti topográfiája – Veszprémi Járás

- Magyar Nyelvtudományi Társaság kiadványai 194. szám – Veszprém megye földrajzi nevei IV. Veszprémi Járás szerkesztette: Ördög Ferenc

-A balatonszőlősi „Álom-völgy” Egy túrázó geológus észrevételei, a Balaton-felvidék egyik gyöngyszeméről. – Pongrácz László 2009. 05.

- Balatonfüreden 1997. május 21-23 között megrendezett, Balaton-felvidéki Népi Építészetről szóló konferencián elhangzott, " Futó János: Építőkövek a Balaton-felvidéken" c. előadása alapján (mely írásban is megjelent a Szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeum és a Veszprémi Laczkó Dezső Múzeum közös kiadványában)

- Balatonfüreden 1997. május 21-23 között megrendezett, Balaton-felvidéki Népi Építészetről szóló konferencián elhangzott, " H. Csukás Györgyi: A kőépítkezés múltja a Balaton-felvidéken és a Bakonyban" c. előadásából: (mely írásban is megjelent a Szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeum és a Veszprémi Laczkó Dezső Múzeum közös kiadványában)

- Koppány Tibor: Balaton környékének műemlékei

- Koppány Tibor: Hidegkút templomának topográfiája - 1996

- Istvánfi Gyula műegyetemi pr. em. *„A magyar falu építészeti hagyománya” című* 2011. májusban írt röpirata

IMPRESSZUM

Hidegkút Község Önkormányzata
www.hidegkut.hu
www.tak.hidegkut@gmail.com
8247, Hidegkút, Fő u. 67/A
Telefon: 88/245-110
POLGÁRMESTER: Dr. Kriszt András

KÉSZÍTETTE: Hidegkút Község Önkormányzata
SZÖVEG: Révész-Jordanits Anett
FOTÓ: Jordanits Árpád, Révész-Jordanits Anett
A régi fényképekért köszönettel tartozom Fodor Györgynének és Vörös Józsefné Heinbach Katalinnak.
SZERKESZTÉS: Révész-Jordanits Anett
ÉPÍTÉSZETI ÚTMUTATÓ ÁBRÁI:

- Lechner Tudásközpont Np. Kft.
- Krizsán András DLA: Balaton-felvidéki Építészeti Útmutató

Hidegkút 2018.